

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ศึกษาการพัฒนาโมเดลปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของนักศึกษาปริญญาตรีหลักสูตรอิสลามศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งในบทนี้ได้ศึกษา พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในระดับปริญญาตรีของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดภาพรวมของการทบทวนวรรณกรรมที่จะนำเสนอ ดังต่อไปนี้

2.1 พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.1.1 นิยาม ความหมาย และแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์

2.1.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.1.3 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม

2.2 ปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.2.1 ปัจจัยสถานการณ์แวดล้อม

2.2.2 ปัจจัยคุณลักษณะเดิมภายใน

2.2.3 ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์

2.2.4 ปัจจัยอิทธิพลจากคำสอนศาสนาที่ส่งเสริมการใฝ่เรียนรู้

2.3 แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.3.1 การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

2.3.2 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.3.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

2.4 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในระดับปริญญาตรี

2.5 การศึกษาปัจจัยเชิงเหตุโดยใช้โมเดลสมการโครงสร้าง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ (Active Learning Behavior) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นสนใจเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่อาจสังเกตได้จากการเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิด มีความพยายามและความตั้งใจในการเรียนรู้ มีความขยันอดทน และมีความรับผิดชอบ เป็นต้น มีรายละเอียดที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

2.1.1 นิยาม ความหมาย และแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์

พฤติกรรม (Behavior) ในที่นี้ หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะการแสดงออกนั้นจะเป็นภายในหรือภายนอก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554; สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2556) ซึ่งในเชิงจิตวิทยา ได้แบ่งพฤติกรรมเป็นสองประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) คือ การกระทำที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้ด้วยตาเปล่า เช่น การเดิน การอ่าน การนอน ฯลฯ หรืออาจต้องใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการรับรู้ เช่น ความดันเลือด คลื่นสมอง การเต้นของชีพจร และประเภทที่สอง พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หรือ กระบวนการทางจิต (Mental process) เป็นการกระทำที่เราไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า เช่น การคิด การฝัน ซึ่งอาจต้องใช้เครื่องมือเทคโนโลยีมาช่วยในการรับรู้ เช่น เครื่องมือจับโกหก เครื่องมือวัดการหายใจ (ซากุล สิ้นไชย, 2555)

ส่วนคำว่า พฤติกรรม ในภาษาอาหรับ คือคำว่า อัศสุลุก (السلوك) มาจากรากศัพท์ สะละกะ (سلك) หมายถึง เป็นอาการนามที่อธิบายการกระทำหรือสภาพของสิ่งมีชีวิต ครอบคลุมถึงการกระทำของมนุษย์ที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต และจรรยาบรรณที่ทั้งที่ดีและไม่ดี ซึ่งในเชิงจิตวิทยาคำว่า อัศสุลุก (السلوك) หมายถึง การสนองตอบต่อสิ่งที่พบทุกอย่าง กล่าวคือลักษณะการแสดงออกของมนุษย์ต่อสิ่งที่เผชิญนั่นเอง (Samir 'Aabduhadi, 2008) โดยสรุปกล่าวได้ว่าพฤติกรรมใดๆ ของบุคคลที่ตอบสนองสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ถูกขับเคลื่อนมาจากการรับรู้และลักษณะทางจิตวิทยาที่อยู่ภายใน

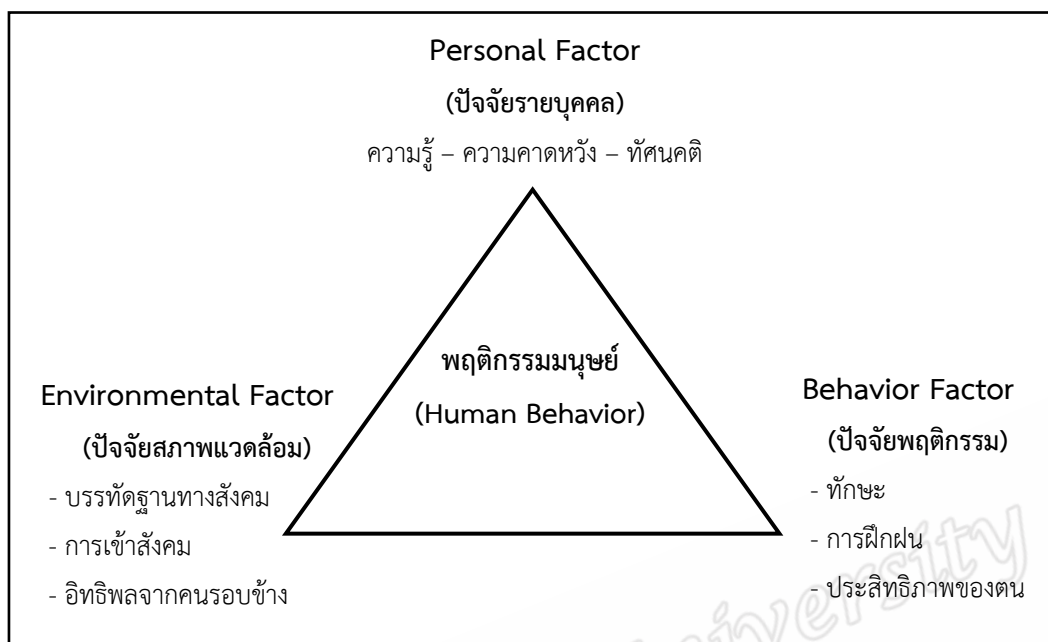
การศึกษานี้จะเจาะจงไปที่ “พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้” โดยในส่วนความหมายของ “การเรียนรู้” (Learning) คือ กระบวนการของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Lahay, McNess และ McNess (1973) ได้ให้ความหมาย การเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร ซึ่งเป็นผล

จากประสบการณ์ของรายบุคคล โดยการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้อาจวัดได้ไม่ชัดเจน และต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เฉกเช่นเดียวกับที่ Rohwer, Rohwer, & B-Howe (1980) ได้ให้ความหมาย การเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางสติปัญญาที่ค่อนข้างถาวร และสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงได้จากพฤติกรรมของบุคคลนั้น

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเรื่องพฤติกรรมไฟเรียนรู้ พฤติกรรมภายนอกและภายในย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ การรับรู้ ทศนคติ ความเชื่อ และความสนใจเป็นพฤติกรรมภายในที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมไฟเรียนรู้ซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอก ฉะนั้นการศึกษาการการเรียนรู้ของผู้เรียนในมิติของพฤติกรรมศาสตร์ จึงช่วยให้ทราบที่มาของพฤติกรรมดังกล่าว โดยอาศัยการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์จากองค์ความรู้หลากหลายศาสตร์ คือ อิสลามศึกษา จิตวิทยา สังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา เข้ามาร่วมอธิบายว่าตัวแปรหรือปัจจัยด้านใดที่มีอิทธิพลหรือส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน

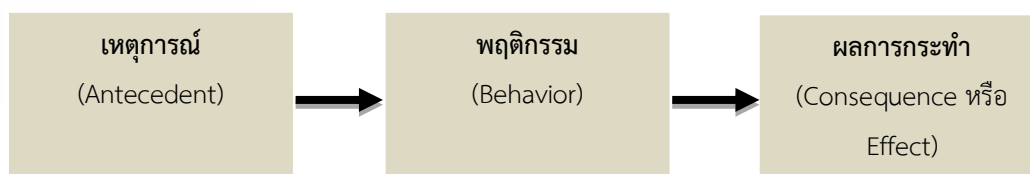
เนื่องด้วยศาสตร์ทางด้านสังคมวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ จะสามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ โดยอาศัยฐานความรู้ที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ใช้ข้อเท็จจริง (Fact) ทางสังคมเป็นข้อมูลในการศึกษาประเด็นในสังคม แล้วอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในมิติที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและบริบทให้มากที่สุด (วรรณิ แกมเกตุ, 2555) จึงทำให้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่มาจากการสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคมโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาข้อเท็จจริงในเชิงสาเหตุ

นอกจากนี้ Bandura (1986) ซึ่งเป็นหนึ่งในนักจิตวิทยาที่มีแนวคิดเชิงพฤติกรรมนิยม และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Cognitive Learning Theory) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมจะเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1986)

นอกจากนี้ มีทฤษฎีการวางเงื่อนไขด้วยการกระทำ (Operant Conditioning theory) ของ Skinner (1938) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เสนอแนวความคิดว่าพฤติกรรมและผลของการกระทำพฤติกรรมใดๆ เกิดมาจากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสิ่งแวดล้อม โดยสิ่งแวดล้อมและเงื่อนไขการกระทำจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ทฤษฎีนี้จะเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำมากกว่าการรับจากผู้สอน อธิบายได้ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 2.2 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขด้วยการกระทำของ Skinner (1938)

แนวคิดการวางเงื่อนไขการกระทำของ Skinner (1938) นี้ จะใช้ผลของการกระทำเป็นตัวควบคุม กล่าวคือ หากต้องการผลการกระทำที่เป็นเชิงบวกก็ต้องควบคุมด้วยการเสริมแรง (Reinforcement) เช่น ชมเชยเพื่อให้กำลังใจ ให้รางวัล แต่หากเป็นผลการกระทำที่ไม่ตรงกับที่ต้องการก็จะควบคุมด้วยการ การลงโทษ (Punishment) เช่น ไม่ส่งงานตามเวลาที่กำหนดครูจึงหักคะแนน (Punishment)

ซึ่งหากเราพิจารณาในมิติของหลักการศาสนาอิสลามจะพบว่า ในคำสอนศาสนาอิสลามเอง ได้มีแนวคิดลักษณะเดียวกับการการวางเงื่อนไขด้วยการกระทำอย่างช้านานแล้ว ดังที่เราจะพบตัวบทในอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ มักจะเสริมแรงในทางบวกแก่มนุษย์ที่มีพฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ประพฤติปฏิบัติสิ่งดีงาม ได้ประคองตนเองให้อยู่ในแนวทางที่ดียิ่งขึ้น การเสริมแรงในคำสอนศาสนาอิสลามมีอยู่ทั้งในอยู่ในแบบรูปธรรมและนามธรรม อาทิ พระองค์ทรงแจ้งให้ทราบถึงรางวัลผลตอบแทนที่ผู้ประพฤติดีจะได้รับ เพื่อกระตุ้นให้พวกเขามีกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาอุปสรรค และยืนหยัดในพฤติกรรมที่ดีงามเช่นนั้นต่อไป ดังในอายะฮ์นี้ ซึ่งพระองค์ได้ตรัสว่า

﴿ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

(البقرة: 82)

ความว่า “และบรรดาผู้ที่ศรัทธา และประกอบสิ่งที่ดีงามทั้งหลายนั้น คนเหล่านี้แหละคือชาวสวรรค์โดยที่พวกเขาจะพำนักอยู่ในสวรรค์โดยที่พวกเขาจะพำนักอยู่ในสวรรค์ตลอดกาล”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 82)

﴿ وَإِذَا لَأْتَيْنَاهُمْ مِّن لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

(النساء: 67)

ความว่า “และถ้าเช่นนั้นแล้ว แน่อนเราก็จะให้แก่พวกเขา ซึ่งรางวัลอันใหญ่หลวงจากที่เราเ็นเอง”

(อัน-นิซาอ : 67)

ซึ่งมีตัวบทในคัมภีร์อัลกุรอานอีกมากมายที่ได้กล่าวถึงรางวัล และผลตอบแทนอันจะเป็นผลจากพฤติกรรมของมนุษย์บนโลกนี้ แต่ขณะเดียวกัน คำสอนศาสนาอิสลามก็มีลักษณะการเสริมแรงในเชิงลบในระดับที่หนักเบาแตกต่างกัน เพื่อเป็นการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติในสิ่งที่หลักการศาสนาได้อบรมสั่งสอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดเงื่อนไขให้มนุษย์ปรับพฤติกรรม และกลับเนื้อกลับตัวมาอยู่ในแนวทางของศาสนา ตัวอย่างตัวบทในอัลกุรอานที่มีการใช้ลักษณะการเสริมแรงในเชิงลบ คือ

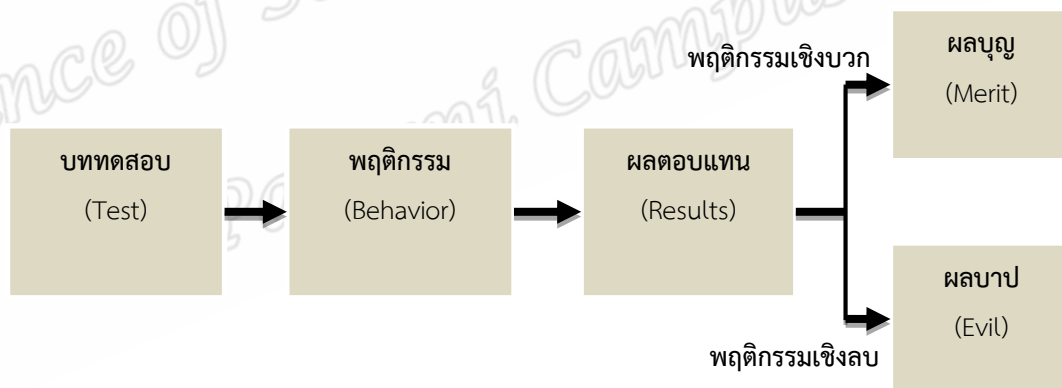
﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(36: المائدة)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธานั้น หากพวกเขาครอบครองสิ่งที่มีอยู่ในแผ่นดินนี้ทั้งหมดและมีเยี่ยงนั้นอีกรวมกัน เพื่อจะใช้ในการไถ่ตัวให้พ้นจากการลงโทษในวันกิยามะฮ์แล้ว สิ่งเหล่านั้นก็จะไม่ถูกรับ และสำหรับพวกเขา นั่นคือการลงโทษอันเจ็บแสบ”

(อัล-มาอิดะฮ์ : 36)

การเสริมแรงในเชิงลบในตัวอย่างข้างต้นยังใช้การเปรียบเทียบประกอบ เพื่อให้มนุษย์สามารถจินตนาการและเข้าใจในเชิงรูปธรรมได้ถึงผลที่จะได้รับจากการกระทำพฤติกรรมที่พระองค์ไม่พึงประสงค์ ดังนั้น หากจะสรุปพฤติกรรมมนุษย์โดยใช้กรอบคำสอนศาสนาอิสลาม สรุปได้ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 พฤติกรรมมนุษย์ตามกรอบคำสอนศาสนาอิสลาม

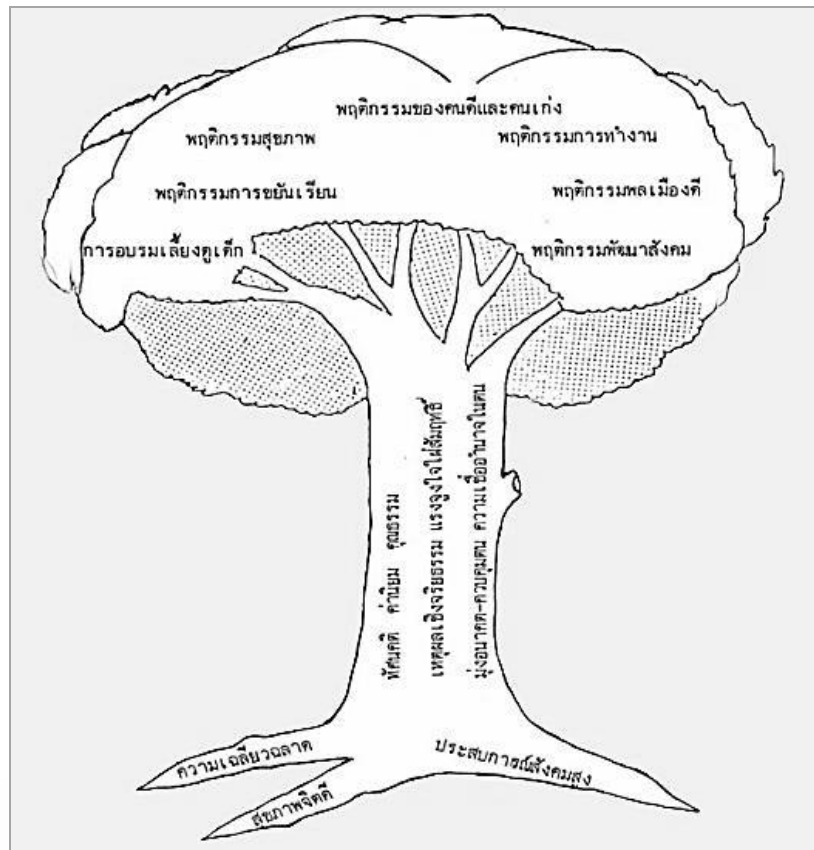
จากแผนภาพ ผลลัพธ์หรือผลของการกระทำในมิติคำสอนอิสลามจะมีความชัดเจน แต่ทุกระบวนการมีความละเอียดอ่อน พฤติกรรมการทำความดีและความชั่วของมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์ด้วยกันไม่สามารถสังเกตเห็นได้ตลอด ฉะนั้นการกำหนดให้มีผลตอบแทนและบทลงโทษสำหรับพฤติกรรมต่างๆ จึงเป็นการกระตุ้นให้มนุษย์ต้องมีความศรัทธาในการทำทำความดีและหลีกเลี่ยงจากการกระทำที่ไม่ดี (Alizi Alias, 2005) อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เป็นมุสลิมจะมีความเชื่อว่าทุกสิ่งที่ได้ประสบใน

ชีวิตล้วนเป็นบททดสอบ พระองค์ทรงมองเห็นทุกการกระทำ อีกทั้งมีมะลาอิกะฮ์⁶ ที่รับหน้าที่จดบันทึกทุกการกระทำของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา และเราก็ต้องเชื่อมั่นว่าผลตอบแทนจากการตัดสินใจของอัลลอฮ์ ﷻ มีความยุติธรรมที่สุด

นอกจากนี้ โดยทั่วไปการกล่าวถึงพฤติกรรมมักจะควบคู่กับการกล่าวถึงแนวคิดทางจริยธรรม ซึ่งจะมีความหมายที่คล้ายคลึงคำว่า “อัคลาก” ในหลักคำสอนศาสนาอิสลาม หมายถึงพฤติกรรมขั้นพื้นฐานที่ถูกกำหนดเป็นกฎเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบลักษณะนิสัยของมนุษย์ โดยมีวะหฺยู (อัลกุรอาน) เป็นสิ่งกำหนดขอบเขตเพื่อเป็นระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยเป้าหมายของการแต่งตั้งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือการเป็นแบบอย่างเชิงประจักษ์ในด้านจริยธรรม เพื่อเติมเต็มจรรยาบรรณอันดีงามของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

“ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรม” ที่นำเสนอโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539) ซึ่งเป็นนักวิชาการคนสำคัญในวงวิชาการพฤติกรรมศาสตร์ของประเทศไทยเป็นหนึ่งในทฤษฎีที่ถูกอ้างถึงในงานวิจัยจำนวนมาก ทฤษฎีนี้ได้มาจากการศึกษาวิจัยสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และนำเสนอเป็นแผนภาพที่ 2.4 ดังนี้

⁶ มลาอิกะฮ์เป็นบ่าวที่มีเกียรติ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสร้างพวกเขาเพื่อให้งงรักภักดี เชื่อฟัง และเคารพภักดีต่อพระองค์ ในบรรดาเหล่ามลาอิกะฮ์มีที่พระองค์ได้ทรงบอกชื่อและการงานต่างๆ ให้เราได้รับรู้ อีกบางส่วนพระองค์ไม่ได้บอกให้เรารู้โดยพระองค์ได้สงวนไว้เฉพาะในความรอบรู้ของพระองค์เท่านั้น ซึ่งจะมีมลาอิกะฮ์บางส่วนที่มีหน้าที่คอยเฝ้าดูแลมนุษย์และคอยจดบันทึกการกระทำของพวกเขาแต่ละคน (มุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม อัต-ตุวัยญีรี 2006 แปลโดย อิบรอฮีม อาลฮูเซน)

แผนภาพที่ 2.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมทางจริยธรรม
(ที่มา: ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2539)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ได้แบ่งต้นไม้ออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก คือ ดอก ผล และใบที่อยู่บนต้น ซึ่งบ่งชี้ถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง พฤติกรรมพัฒนาสังคม พฤติกรรมการทำงานที่ขยันขันแข็ง เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่เจริญงอกงามในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนที่สอง คือ ส่วนลำต้นของต้นไม้ ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ทัศนคติ คุณธรรมและค่านิยม และส่วนสุดท้าย คือ ส่วนรากของต้นไม้ ซึ่งแสดงถึงจิตลักษณะพื้นฐาน โดยเป็นสาเหตุหรือที่มาของพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล ประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ 1) ความเฉลียวฉลาด 2) ประสบการณ์ทางสังคม 3) สุขภาพจิต ดังกล่าวนี้คือองค์ประกอบของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) ได้อธิบาย “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม” เพิ่มเติมว่า จิตลักษณะส่วนรากอาจเป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ในส่วนลำต้นของต้นไม้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความเฉลียวฉลาด ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิตที่ดี ในระดับที่เหมาะสมกับวัยจึงจะมีความพร้อมนำไปสู่การพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ตรงส่วนลำต้นของต้นไม้ได้ ความพร้อมในที่นี้บุคคลจะได้รับมาจาก

สภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นเจริญงอกงามกลายเป็นพฤติกรรมพึงประสงค์ สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้

2.1.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตนของผู้เรียนในลักษณะใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อการเรียนรู้ โดยครอบคลุมทั้งการเรียนรู้จากรายวิชาต่างในห้องเรียน และการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในโลกกว้าง อาทิ จากการอ่านหนังสือ การเรียนรู้ผ่าน E-learning การใช้แอปพลิเคชัน (Application) การเรียนผ่านยูทูป (YouTube) และการศึกษาตามอัธยาศัยต่างๆ ที่ยุคสมัยปัจจุบันมีช่องทางเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า โลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้พรมแดนเช่นในปัจจุบัน ได้บีบคั้นยุคนี้ให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหากบุคคล สังคม หรือสถาบันการศึกษาสามารถปรับตัวให้สอดคล้องและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ก็จะสามารถนำพาตนเองสู่ความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้เอง การเตรียมพร้อมผู้เรียนยุคนี้ด้วยการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้จึงเป็นความจำเป็นของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน

การศึกษาและการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ แนวคิดการสร้างผู้เรียนให้มีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ (Active Learning Behavior) จึงได้ถูกกล่าวถึงอย่างมากในการจัดการศึกษาของศตวรรษนี้ และถือเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในทุกช่วงวัย ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ที่มีวิสัยทัศน์ส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และเพื่อให้คนไทยยุคใหม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การมีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้จึงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของนักเรียนยุคสมัยนี้ แม้ว่าปัจจุบันผู้เรียนจะมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยในการเรียนรู้มากขึ้น แต่ผู้เรียนเองก็ต้องมีบุคลิกของการกระตือรือร้นใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ เพราะการที่บุคลิกที่ใฝ่เรียนรู้จะมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอนาคตของผู้เรียน Guglielmino, P.J., & Guglielmino, L.M. (2003) ได้อธิบายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า ต้องมาจากความพร้อมของปัจจัย 2 ด้าน คือ

1) ความพร้อมด้านเทคนิคการเข้าถึง (Technical Readiness) คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสืบค้น และรู้จักแหล่งข้อมูลสำหรับการเรียนรู้โดยใช้ช่องทางต่างๆ สามารถ

เข้าใจภาษาของแหล่งเรียนรู้ได้ดี และประการสำคัญต้องมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการใช้เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ต่างๆ ด้วย

2) ความพร้อมทางด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Readiness for self-directed learning) คือ มีความเชื่อมั่นว่าสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง มีความคิดที่เปิดกว้างพร้อมที่จะเปิดโอกาสการเรียนรู้ให้ตนเองอย่างไร้อคติ สามารถรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีการบังคับ

อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ความรู้เข้าถึงได้ง่ายเช่นปัจจุบันนี้ จำเป็นต้องตระหนักในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในการเรียนรู้ประกอบด้วย ซึ่งนี่คือส่วนที่คำสอนศาสนาเข้ามามีบทบาทหลักในการควบคุมด้านคุณธรรมสำหรับผู้เรียน เราจึงพบว่ามิมบัทญูตีในคัมภีร์อัลกุรอานที่กล่าวถึงเรื่องนี้อยู่หลายตัวบท ทั้งนี้เพื่อการมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตและสถานภาพทางสังคมของมุสลิมให้สามารถรับใช้สังคมด้วยบทบาทหน้าที่ต่างๆ

กล่าวได้ว่า ผู้ที่มีความพร้อมด้านเทคนิคการเข้าถึงความรู้ (รวมไปถึงมีความรู้ในภาษาและความรู้พื้นฐานของศาสตร์นั้น) จะยังสามารถนำตนเองสู่การเรียนรู้ได้ดี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ Muhamad Atiyah Al-Ibrashi (1967) ได้กล่าวว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์เป็นผู้รักการเรียนรู้ ใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เราจึงพบว่านักปรัชญามุสลิมหลายคนได้ใช้เวลาทั้งชีวิตไปกับการศึกษาวิทยาการความรู้ด้วยความสมัครใจ และสามารถสืบเสาะเรียนรู้ได้อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ในหนังสือ “กัซฟูซ ซุนูน” (Kashf al-Zounun) อัลฮัจญ์ เคาะลีฟะฮฺ กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นความสุขที่สุด และเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดกว่าทุกสิ่ง การใฝ่เรียนรู้จะนำไปสู่สัจธรรมทางวิชาการและปรับบุคลิกของเราให้เข้าใกล้บุคลิกที่สมบูรณ์แบบที่สุด

มนุษย์กับพฤติกรรมการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน เพราะการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่คอยชี้แนะแนวทางให้ทางออกแก่ปัญหาต่างๆ ในชีวิต ในคัมภีร์อัลกุรอานจึงมีตัวบทมากมายที่กล่าวถึงเรื่องนี้ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสอนสั่งให้มนุษย์ใฝ่หาคำตอบในสิ่งที่ยังไม่รู้โดยการถามผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ดังที่พระองค์ตรัสว่า

﴿...فَسْأَلُوا أَهْلَ الدِّينِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

(النَّبِيَاءُ : 7; النحل : 43)

ความว่า “ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้เถิด หากพวกเจ้าไม่รู้”

(ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 7: อัล-อันบิยาอ และอายะฮ์ที่ 43: อันนัหฺล)

นอกจากผู้เรียนต้องมีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้แล้ว ยังจำเป็นต้องการควบคุมการเรียนรู้ของตนให้สอดคล้องกับคำสอนศาสนา มีเจตนาที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่การเรียนรู้ที่มุ่งหวังโอ้อวดความเก่งกาจของตนเอง (Ismail Lutfi Japakiya, 2011) ในคัมภีร์อัลกุรอานได้สอดแทรกคำสอนที่สอนให้มนุษย์มีความอดทนในการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาทิ เช่น จากเรื่องราวที่ปรากฏขึ้นในสุเราะฮ์ อัล-กะฮ์ฟี่ ซึ่งเป็นเรื่องราวของท่านนบีมุซา⁷ ﷺ และท่านนบีอัลคิฏร⁸ ﷺ เรื่องราวของทั้งสองเป็นบทเรียนที่ดีในเรื่องการถ่อมตน และอดทนในการเรียนรู้ดังที่กล่าวว่า

﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا﴾

(الكهف: 69)

เขากล่าวว่า “หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ท่านจะพบฉันเป็นผู้อดทน และฉันจะไม่ฝ่าฝืนคำสั่งของท่าน”

(อัล-กะฮ์ฟี่: 69)

โดยสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงสำหรับการใฝ่เรียนรู้ในมิติคำสอนอิสลาม คือ ความรู้ใดๆ ที่เราแสวงหา ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มทักษะทางด้านวิชาการหรือการพัฒนาตนเองให้เชี่ยวชาญในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง สิ่งเหล่านั้นต้องเป็นการเรียนรู้ที่ให้ประโยชน์แก่สังคมและไม่เป็นโทษต่อผู้อื่น เพื่อให้เรามีความรู้สึกร่วมในการรับผิดชอบสังคม และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างประชาชาติให้มีศักยภาพ (Kalid Ibn Hamid al-Hazimi, 2012) เฉกเช่นตัวอย่างประวัติศาสตร์ในอดีตที่ท่านเราะฮ์ลุส⁹ ﷺ ได้ชี้แนะแก่ หัซซาน อิบน์ ซาบิต⁸ ﷺ เสาะหาบะฮ์ที่มีความเก่งกาจในด้านวรรณศิลป์ ท่านเราะฮ์ลุส⁹ ﷺ ก็ได้แนะแก่เขา ฝึกฝนทักษะการนำเสนอของตนให้มีความชัดเจนรัดกุมในการนำเสนอบทกวีโคลงกลอนต่อบรรดามุขริกิน อิบน์ซีรีน ซึ่งมีเหตุการณ์ที่ครั้งหนึ่งชาวอันศอร⁹ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย หัซซาน อิบน์ ซาบิต, กะอับ อิบน์ มาลิก และอับดุลลอฮ์ อิบน์ รอวาหะฮ์⁹ ﷺ รับอาสาที่จะต่อกรกับ

⁷ ท่านนบีมุซา เป็นบุตรของอิมรอน สืบเชื้อสายมาจากท่านนบีอิบรอฮีม กำเนิดที่มิดีรี (ประเทศอียิปต์ในปัจจุบัน) ในสมัยเจ้าเมืองผู้มีอำนาจเด็ดขาดนามว่าฟิโรฮาน

⁸ ท่านอัลคิฏร เป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ เป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะ และได้ส่งรู้ความลับของระบบของระบบการสร้างโลกและสรรพสิ่ง

⁹ อันศอร (أنصار) หมายถึง ผู้ช่วยเหลือตามประวัติศาสตร์อิสลามชาวเมืองยัษริบ(มะดีนะฮ์) เมื่อเข้ารับอิสลามแล้วจึงเรียกว่าเป็น “ชาวอันศอร” ซึ่งหมายถึงการที่คนกลุ่มนี้ให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์มุสลิมที่อพยพ มาจากเมืองมักกะฮ์ (มูฮัจญิรีน)

บรรดามุซิกีน¹⁰ โดยที่หัชซานและกะอับ ได้ประชันโคลงกลอนกับบรรดามุซิกีนอย่างชาญฉลาดและตอบโต้ได้อย่างมีไหวพริบได้ทุกเรื่อง ครอบคลุมเรื่องราวสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น วันเวลา และร่องรอยในประวัติศาสตร์ต่างๆ ขณะเดียวกันการตอบโต้อย่างชาญฉลาดของอับดุลลอฮ์ อิบน์รอวาหะฮ์ رضي الله عنه ยังได้ทำให้พบบรรดามุซิกีนอับอายเสียหน้า อันเนื่องจากการที่พวกเขาปฏิเสธการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และยังเคารพบูชาต่อสิ่งที่ไม่ได้ยืนหรือไม่ได้เกิดประโยชน์อันใด (Ibn Kathir, 1970: 2/6) เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นแบบอย่างของกลุ่มบุคคลคุณภาพในอดีตที่ฝึกฝนเรียนรู้ในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งอย่างเชี่ยวชาญ จนสามารถเป็นประโยชน์ในการเอาชนะกลุ่มผู้ที่รุกรานความสงบของในสังคมของยุคนั้น

นอกจากนี้ Jasiman (2009) ก็ได้กล่าวถึงการพัฒนาตนเองของผู้บุคคลให้สามารถเชี่ยวชาญและเข้าถึงทักษะความรู้ที่มีอยู่ในโลกนี้สามารถจำแนกความรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การเรียนรู้ที่ได้รับจากอัลลอฮ์ ﷻ ('Ilmu al-Naqliyah) และ (2) การเรียนรู้ที่ได้รับจากการแสวงหาของตน (Ilmu al-'Aqliyah) การเรียนรู้ลักษณะแรกอาจอธิบายเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายว่า หมายถึง ความถนัดหรือพรสวรรค์ที่อัลลอฮ์ ﷻ มอบให้มียู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการเรียนรู้ลักษณะที่สองคือ ความรู้หรือทักษะที่ได้มาจากการเฝ้าหาเรียนรู้เฉพาะบุคคล ยิ่งเพิ่มการขวนขวายและฝึกฝน ก็จะมีผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น ฉะนั้น ผู้เรียนที่มีพรสวรรค์ในด้านใดด้านหนึ่ง รับรู้ถึงความถนัดของตนและหมั่นฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ก็จะสามารถมุ่งสู่ความเป็นเลิศในศาสตร์เฉพาะนั้น

นอกจากแนวคิดการเรียนรู้ในมิติคำสอนศาสนาอิสลามแล้ว การพัฒนาพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของนักวิชาการที่เป็นที่ยอมรับในระดับโลกอย่าง Dewey (1997) ก็ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาที่ดีว่าควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในสองมิติ คือ เป้าหมายของผู้เรียน (Individual student) และเป้าหมายทางสังคม (Social Purpose) กล่าวคือ การพัฒนาพฤติกรรมในระยะสั้นต้องเน้นการส่งเสริมอย่างมีคุณภาพ ถึงจะส่งผลก่อประโยชน์ต่อเป้าหมายทางสังคมในระยะยาว แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับคำสอนทางศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำรงอยู่ของตนเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ

นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักคิดในกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ส่วนใหญ่ก็มีความเชื่อว่าพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ล้วนได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ทิศนา แขมมณี (2556) กล่าวว่า นักคิดในกลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ “พฤติกรรม” มาก ก็เนื่องจาก

¹⁰ มุซิกีน คือ ผู้ที่ปฏิเสธการศรัทธาตั้งภาคีในด้านกรรมสิทธิ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ

พฤติกรรมเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ชัด สามารถวัดได้และทดสอบได้ นักทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มนี้ คือ ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งเชื่อว่าพฤติกรรมการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ จากแนวคิดการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) นี้ Hergenhahn and Olson (1993) ได้สรุปดังนี้

1) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ผู้เรียนต้องมีความพร้อมทั้งทางกายและจิตใจ

2) กฎแห่งการฝึกฝน (Law of Exercise) การได้ฝึกหัดหรือซ้อมกระทำบ่อยๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้พัฒนาต่อเนื่องอย่างถาวรได้ แต่หากไม่ได้มีการฝึกฝนเป็นประจำ พฤติกรรมดังกล่าวก็อาจมีอยู่ได้แค่ในระยะสั้น

3) กฎแห่งการใช้หรือไม่ได้ใช้ (Law of Use and Disuse) เนื่องจากการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองของสภาพแวดล้อม ฉะนั้นพฤติกรรมการเรียนรู้จะติดแน่นมั่นคงขึ้น หากได้มีการนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง

4) กฎแห่งผลที่น่าพอใจ (Law of Readiness) หากผู้เรียนมีความพึงพอใจและมีความสุขกับพฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติ ก็ย่อมทำให้ยิ่งอยากเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีความเก่งในพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้น

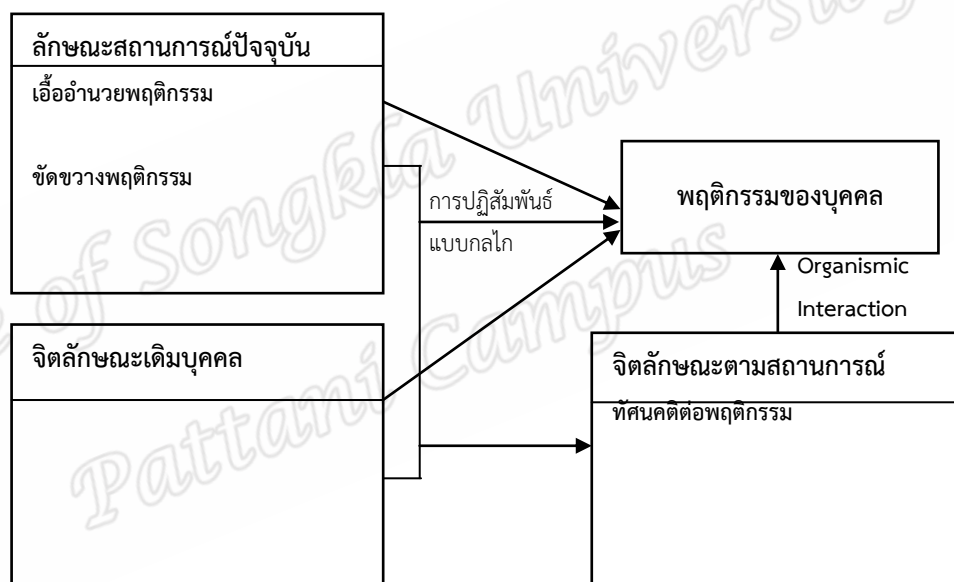
โดยสรุปจากแนวคิดการเชื่อมโยงของ Thorndike (1905) จะให้ความสำคัญกับความพร้อมของผู้เรียน แล้วฝึกฝนพัฒนาทักษะนั้นและนำไปใช้จริงอย่างต่อเนื่อง และประการสุดท้ายคือ ผู้เรียนต้องมีผลเชิงบวกจากการทำพฤติกรรมนั้น

การกำเนิดขึ้นมาของพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ในมุมมองของพฤติกรรมศาสตร์ สามารถมีที่มาจากปัจจัยเชิงสาเหตุรอบด้าน มีที่มาจากการบ่มเพาะของสถานการณ์แวดล้อม คุณลักษณะเดิมภายใน จิตลักษณะตามสถานการณ์ และอิทธิพลปัจจัยอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยหรือขัดขวางให้การเรียนรู้เกิดขึ้น โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมในการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.3 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model)

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) นำเสนอโดย Endler and Magnusson (1977) เป็นทฤษฎีทางสังคมที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ซึ่งจะช่วยในการ

อธิบายที่มาหรือสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลในหลายมิติ ครอบคลุมสาเหตุทางด้านจิตใจของบุคคล (Psychological traits) สาเหตุทางด้านสถานการณ์ (Situational factors) และสาเหตุที่เป็นอิทธิพลร่วมหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของจิตใจ และสถานการณ์ของผู้กระทำ (Psychological states) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมได้นำเสนอต้นเหตุที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลว่ามาจากปัจจัยสำคัญต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าการศึกษาสาเหตุทั้งทางด้านจิตใจและสถานการณ์ไปพร้อมกันจะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจระบบของพฤติกรรมของมนุษย์ได้ลึกซึ้งกว่าการศึกษาเพียงสาเหตุเพียงด้านใดหนึ่ง (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2550) รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมมีองค์ประกอบปัจจัยในระดับสาเหตุที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลและสถานการณ์ ดังแผนภาพและรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.5 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม

(ที่มา: Magnusson & Endler, 1976; Walsh, Craik, & Price, 2000; Tett & Burnett, 2003; ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2550)

จากแผนภาพนี้ ดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) ได้อธิบายสาเหตุพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีที่มาจากแหล่งที่มาสำคัญ 3 กลุ่ม ดังนี้

สาเหตุด้านสถานการณ์ (Situation Factor) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในบุคคลล้วนเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนรอบข้างที่บุคคลดังกล่าวแวดล้อม โดยสถานการณ์ดังกล่าวนี้เป็นไปได้ทั้งในลักษณะที่เอื้ออำนวยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวก หรืออาจขัดขวางเป็นอุปสรรคต่อการเกิดพฤติกรรมของบุคคล

สาเหตุด้านคุณลักษณะเดิม (Psychological traits) จิตลักษณะนี้จะมีอยู่ติดตัวรายบุคคลตั้งแต่เด็ก เป็นผลมาจากการขัดเกลาและหล่อหลอมของสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน เป็นต้น สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด บุคลิกภาพ อารมณ์ ก็ถือว่าเป็นจิตลักษณะเดิมของบุคคล

สาเหตุจากอิทธิพลร่วมหรือการปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical Interaction) ระหว่างจิตลักษณะเดิมที่มีอยู่กับสถานการณ์ปัจจุบันที่บุคคลเผชิญอยู่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมจิตลักษณะตามสถานการณ์

สาเหตุที่จิตลักษณะตามสถานการณ์ (Psychological States) สาเหตุนี้มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมบุคคล ส่วนนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลร่วมกันของสาเหตุสถานการณ์และจิตลักษณะเดิมของบุคคล ซึ่งจะมีความเป็นพลวัตร และมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพและปริมาณได้อยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่ออำนาจในตนเอง เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนี้ การตั้งสมมติฐานในการทดสอบตัวแปรปัจจัยเชิงเหตุที่ศึกษาตามสมมติฐานทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม ยังเป็นที่ถกเถียงในหมู่นักวิชาการต่างประเทศ (Cohen, 1977; Gill, 1999) และได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางว่า การทดสอบสมมติฐานไม่ควรทดสอบเกี่ยวกับ “Null Hypothesis” ซึ่งเป็นการทดสอบที่เน้นเพียงการยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐาน นักวิจัยรุ่นใหม่จึงสนับสนุนให้ทดสอบจากการเปรียบเทียบร้อยละการทำนาย โดยจากรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม มีหลักการเบื้องต้นว่า การทำนายจากตัวแปรหลายกลุ่มสาเหตุจะทำนายพฤติกรรมได้มากกว่า การทำนายจากตัวแปรเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยนักวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์กำหนดร้อยละการทำนายระหว่างชุดกลุ่มตัวทำนายที่ 5% 7% หรือ 10% ดังนั้น ทำให้สามารถตั้งสมมติฐานโดยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมในหลากหลายรูปแบบและสามารถใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2550) โดยภาพรวมแล้ว ทฤษฎีนี้จึงมีความเหมาะสมในการนำมาเป็นกรอบความคิดพื้นฐานในการศึกษาวิจัยการศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของนักศึกษาในบริบทสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 การศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบความคิดของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Theory) เป็นกรอบหลักในการประมวลเอกสารแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พร้อมการบูรณาการแนวคิดคำสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มอิทธิพลจากคำสอนทางศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการศึกษาวิจัยนี้ รายละเอียดในการศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ มีดังนี้

2.2.1 ปัจจัยสถานการณ์แวดล้อม

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวหรือสภาวะแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถเอื้ออำนวยหรือขัดขวางพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนด้วย การพิจารณาจากสถานการณ์แวดล้อมเป็นการศึกษาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้โดยเน้นการพิจารณาสาเหตุที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล คือ สถานการณ์ (Situation) หรือ สิ่งแวดล้อม (Environment) โดยผู้ที่เริ่มต้นศึกษา คือ Mischel (1968, อ้างใน ดุจเดือน พันธุนาวิน, 2550) ซึ่งเห็นว่า พฤติกรรมของบุคคลมักจะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่บุคคลนั้นเผชิญอยู่ ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม บรรยากาศ การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีอิทธิพล เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1.1 การสนับสนุนทางสังคม (Social Support)

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) คือ การที่ผู้เรียนได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมในด้านความช่วยเหลือทางด้านข้อมูล ข่าวสาร หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนทางด้านจิตใจจากบุคคลหรือกลุ่มคนรอบข้าง อันเป็นผลผลักดันให้ผู้เรียนแสดงออกทางพฤติกรรมสนใจการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการบ่มเพาะทางพฤติกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ในการเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละบุคคล (James, 1987) โดยแหล่งสำคัญที่จะให้การสนับสนุนทางสังคมโดยปกติจะมาจากกลุ่มคน 2 ประเภทนี้ คือ

ก. **กลุ่มปฐมภูมิ** เป็นกลุ่มที่มีความสนิทสนมและมีสัมพันธ์ภาพกับผู้เรียนเป็นการส่วนตัวสูง ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านที่สนิท มีความเป็นไปได้มากที่ผู้เรียนจะซึมซับพฤติกรรมจากการสังเกตเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ด้วย หรือจากการอบรมบ่มเพาะตั้งแต่เยาว์วัยจนกลายเป็นแรงสนับสนุนทางอ้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการยึดถือคนกลุ่มนี้เป็นแบบอย่างของการใฝ่เรียนรู้

ข. **กลุ่มทุติยภูมิ** เป็นกลุ่มคนในสังคมที่มีความสัมพันธ์เนื่องจากหน้าที่การงาน หรือสถาบันการศึกษา คนเหล่านี้เป็นอีกกลุ่มคนหนึ่งที่มีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานพฤติกรรมแก่ผู้เรียน ได้แก่ เพื่อนร่วมห้อง เพื่อนร่วมกิจกรรม และกลุ่มอื่นๆ

พฤติกรรมกรอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของผู้เรียน ในคำสอนศาสนาอิสลามก็ได้กล่าวถึง ความรับผิดชอบของครอบครัวที่พึงมีแก่บุตรในเรื่อง

การให้การศึกษาและการเป็นต้นแบบของพฤติกรรมที่ดีงาม บุตรหลานได้สังเกตและเลียนแบบ (Abdullah Nasih Ulwan, 1996) เนื่องจากเด็กทุกคนมีความคิดและความเชื่อที่ความบริสุทธิ์ เขาจะเติบโตตามสภาพแวดล้อมที่เขาเห็นเป็นแบบอย่าง หากสังคมที่แวดล้อมต่างส่งเสริมกันในเรื่องอาหารใฝ่รู้ แนนอนเด็กเหล่านั้นก็จะซึมซับพฤติกรรมไปด้วย มีรายงานจากท่านอับดูรออยเราะฮฺ رضي الله عنه ว่าท่านเราะฮฺสุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجْسِبَانِهِ))

(رواه البخاري 1997: 1385)

ความว่า “ไม่มีทารกคนใดถูกกำเนิดขึ้นมานอกจากกำเนิดในสภาพที่บริสุทธิ์ จากนั้นพ่อแม่ของเขาได้ทำให้เขากลายเป็นยิว คริสเตียน หรือพวกบูชาไฟ”

(al-Bukhārī, 1997: 1385)

ดังนั้น จึงถือได้ว่าครอบครัวเป็นปัจจัยต้นเหตุที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมในอนาคตของผู้เรียน ประสบการณ์ในวัยเด็กจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมในปัจจุบัน หากพิจารณาตามแนวคิดจิตวิเคราะห์ของ Freud (1961) พฤติกรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก จะส่งผลเชิงพฤติกรรมในระดับจิตใต้สำนึกของผู้เรียน และจะค่อยๆก่อร่างเป็นโครงสร้างทางบุคลิกภาพก่อเกิดเป็นพฤติกรรม ดังนั้น ผู้เรียนที่เติบโตมาในสภาวะแวดล้อมที่มีครอบครัวเป็นแบบอย่างในการกระตือรือร้นใฝ่หาความรู้ ก็จะได้รับอิทธิพลซึมซับมาจากครอบครัวด้วย

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประชากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้แนวทางในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมบุตรจะยึดตามแนวทางของหลักการทางศาสนาอิสลามเป็นหลัก (นาซีเราะห์ เจมะมาะ, จิดาภา สุวรรณฤกษ์, อมลวรรณ วีระธรรมโน, และมุฮัมมัดซาคี เจ๊ะหะ, 2553) การสนับสนุนทางสังคมในที่นี้จะเกี่ยวโยงกับบทบาทของสมาชิกในครอบครัวในการสนับสนุนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก โดยแรงสนับสนุนอาจเป็นลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้สมาชิกในครอบครัวกล้าที่จะปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ตัวอย่างเช่น จากบัญญัติในเรื่องการละหมาดที่คำสอนอิสลามเน้นให้พ่อแม่เริ่มสอนให้ลูกปฏิบัติละหมาดตั้งแต่อายุยังน้อย เพื่อให้เด็กเกิดการซึมซับและกลายเป็นพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติติดตัวในระยะยาว ดังหะดีษจากท่านเราะฮฺสุลลอลฮฺ ﷺ กล่าวว่า

((مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ، وَاصْرِفْهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ))

((أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ))

(رواه الترمذي 407:2000)

ความว่า “จงกำชับใช้ลูกของพวกท่านให้ละหมาด ขณะที่อายุของพวกเขา 7 ขวบ และจงลงโทษพวกเขา (หากขาดละหมาด) ขณะที่อายุ 10 ขวบ แล้วจงแยกที่นอนระหว่างพวกเขา”

(al-Tarmidhī, 2000: 407)

ดังกล่าวเพื่อเป็นลักษณะการปลูกฝังภายใต้จิตสำนึกของเด็ก ซึ่งเด็กๆ ก็จะเลียนแบบจากพฤติกรรมของพ่อแม่ เช่นเดียวกับแบบอย่างถ้อยคำสอนลูกของลูกหลาน ที่มีความอ่อนโยนและเน้นย้ำให้ลูกดำรงไว้ซึ่งการละหมาด เพราะการละหมาดนั้นจะช่วยปกป้องบุตรหลานจากพฤติกรรมที่ไม่ดีต่อไปได้ ดังถ้อยคำของลูกหลานที่ปรากฏใน ตัวบทในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿يَا بَنِيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَآمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾

(لقمان : 17)

ความว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้กันให้กระทำความดี และจงห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า แท้จริงนั่นคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่นมั่นคง”

(ลูกมาน :17)

อิบนุกะซีร์ (Ibn Kathīr, 1997: 3/391) ได้อธิบายในโองการนี้เพิ่มเติมว่า เป็นการสอนให้เด็กๆ หรือบุตรหลานมีความรับผิดชอบโดยการปฏิบัติตามขอบเขต หน้าที่ และเวลาที่ได้ถูกกำหนดไว้ และส่งเสริมกันในการกระทำความดีและห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว ตามกำลังความสามารถของแต่ละคน และอดทนต่อบททดสอบที่ได้ประสบ กล่าวได้ว่าการกำชับให้ปฏิบัติในเรื่องความดีและการห้ามปรามจากความชั่วถือเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำชับในเรื่องของความอดทนและอดกลั้นเมื่อต้องประสบเจออุปสรรคในกิจการงาน

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมพฤติกรรมใดๆ ของผู้เรียนจำเป็นต้องนำศาสตร์ในด้านจิตวิทยา มาผสมผสานและปรับใช้อย่างเหมาะสม แนวคิดทางด้านจิตวิทยาที่สอดคล้องกับเรื่องนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Vygotsky (1978) ที่ได้อธิบายในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า มนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและครอบครัวตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งนอกจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้วยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือความเชื่อ ความศรัทธา และวัฒนธรรมที่สังคมสร้างขึ้น สถาบันทางสังคมอย่างครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการการเรียนรู้และเชาว์ปัญญาของแต่ละบุคคล

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมและบุคคลรอบตัวที่นักศึกษามีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ เพื่อน รุ่นพี่ อาจารย์ ก็ล้วนมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรม ผลการศึกษาของ ไพศาล แยม่วงค์ (2555) ค้นพบว่า การสนับสนุนทางสังคม อันประกอบด้วย อาจารย์ ครอบครัว เพื่อนสนิท มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งความพึงพอใจในชีวิตนักศึกษา ในที่นี้ครอบคลุม ความสุขในการใช้ชีวิต เจตคติ และการได้รับคุณค่าในการทำสิ่งต่างๆ จะเห็นได้ว่า บุคคลรอบตัวนักศึกษามีส่วนสัมพันธ์โดยตรงต่อการการเกิดความรู้สึกรักใคร่ และชื่นชอบสนใจ ซึ่งเจตคติที่เป็นบวกเหล่านี้จะพัฒนาต่อไปเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้

2.2.1.2 บรรยากาศการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน หากสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาหรือห้องเรียนเป็นเชิงบวกก็จะส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนและในทางตรงกันข้าม หากสภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ก็จะส่งผลเชิงลบต่อการพัฒนาพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ โดยจากการศึกษาของ รัตติมา บุญสวน (2556) พบว่า บรรยากาศการเรียนรู้เป็นปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อความใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนในทางอ้อม หากผู้สอนมีความเข้าใจผู้เรียน มีความเป็นกันเองและยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียน บรรยากาศลักษณะนี้ก็จะเอื้อต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

แนวคิดของนักจิตวิทยาด้านพฤติกรรมนิยม (The Behavioral Perspective) เชื่อมั่นว่าพฤติกรรมภายนอกที่สังเกตเห็นมีสาเหตุมาจากเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม ที่คอยเป็นแรงขับทางอ้อมส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว (ชากุล สิ้นไชย, 2555) กล่าวคือ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดี จะเป็นสิ่งเร้าสำคัญที่ช่วยเป็นสื่อกลางให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ทิศนา แคมมณี (2556) ได้อธิบายถึงประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีส่วนประกอบของ 3 ประการ ดังนี้

1) **บรรยากาศที่มีทางเลือกหลากหลาย** โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความชอบและความถนัดแตกต่างกัน การได้ทำในสิ่งที่สนใจจะทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการคิดและเรียนรู้ต่อยอดในลำดับต่อไป

2) **สภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างอันเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างความรู้**
 อาทิ การเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีวัยต่างกัน การเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความถนัดแตกต่างกัน

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งการเรียนรู้ลักษณะนี้จะทำให้สามารถสร้างสรรค์ผลงานใหม่ และพัฒนาทักษะทางสังคมของผู้เรียน

3) **บรรยากาศที่มีความเป็นมิตร** บรรยากาศที่ดีควรมีความเป็นกันเอง บรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และไม่หวาดกลัวที่จะสอบถามในสิ่งที่สงสัย บรรยากาศที่มีความเป็นกัลยาณมิตรเช่นนี้ จะเอื้อให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ต่อไป

ในขณะที่บรรยากาศที่ดีสำหรับการเรียนรู้ในมิติคำสอนอิสลามต้องควบคู่กับการสร้างแบบอย่างอันดีงาม เสียสละ และแบ่งปันทรัพยากรในการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนควรได้รับการอบรมขัดเกลาให้ไม่เห็นแก่ตนเองเพียงอย่างเดียว หรือเมินเฉยต่อความเดือดร้อนของมิตรสหาย กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ต้องสามารถยกสถานะทั้งในเชิงจิตวิญญาณและสติปัญญา อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงบรรดาผู้มารวมตัวเพื่อศึกษาเรียนรู้ ในสุเราะฮ์อัล-มูญาตะละฮ์ ว่าให้บรรดาผู้เรียนรู้ช่วยกันนั่งเพื่อแบ่งปันพื้นที่ให้แก่ผู้ที่มาภายหลัง ดังนี้

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

(المجادلة: 11)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้มีเสียงกล่าวแก่พวกเจ้าว่า จงหลีกที่ให้แก่ในที่ชุมนุม พวกเจ้าก็จงหลีกที่ให้แก่เขาเพราะอัลลอฮ์จะทรงให้ที่กว้างขวางแก่พวกเจ้า (ในวันกิยามะฮ์) และเมื่อมีเสียงกล่าวว่าจงลุกขึ้นยืนจากที่ชุมนุมนั้น พวกเจ้าก็จงลุกขึ้นยืน เพราะอัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(อัล-มูญาตะละฮ์:11)

นอกจากนี้ บรรยากาศที่พึงปรารถนาที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงควรเป็นบรรยากาศการเรียนที่มีความท้าทายและกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย ควรเป็น

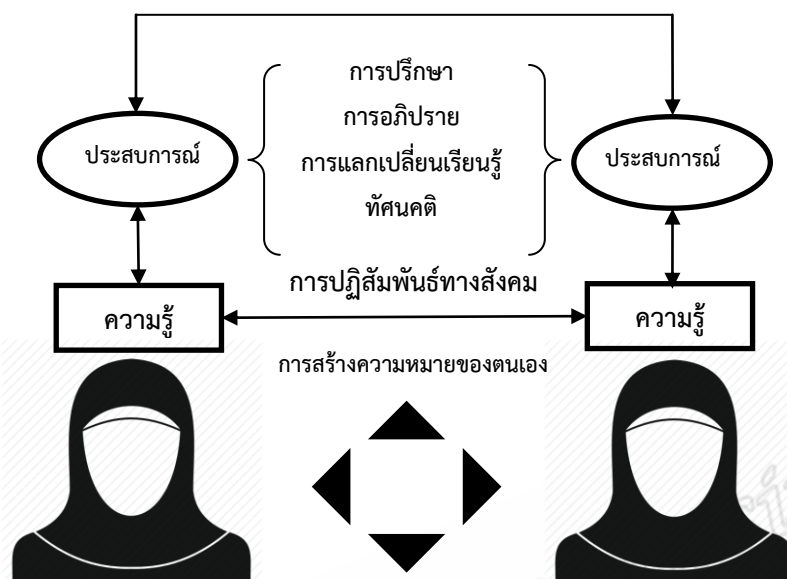
บรรยากาศที่มีอิสระ ในการแสดงความคิดเห็น มีการยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอบอุ่นในการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการเรียนรู้ จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนได้ดี จะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของพฤติกรรมตามศักยภาพที่มีอยู่ บรรยากาศเหล่านี้ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น แสวงหาความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง

2.2.1.3 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผ่านกระบวนการหรือเทคนิควิธีการที่เหมาะสม อาทิ การปรึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการอภิปรายร่วมกัน จะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างดีเยี่ยม และจะส่งผลให้ผู้เรียนซึมซับแบบอย่างจากผู้สอน ส่งผลเชิงบวกต่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

แนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของ Vygotsky (1978) ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก โดยได้อธิบายว่าการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีอิทธิพลรอบข้างผู้เรียน ว่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากนักเรียนหรือนักศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถในการเรียนรู้ต่างกัน การทำกิจกรรมบางอย่างอาจทำให้เด็กกลุ่มหนึ่งเรียนรู้ได้เพียงเล็กน้อย ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าผู้เรียนกลุ่มนี้อาจต้องการความช่วยเหลือในการเรียนรู้จากผู้สอนมากกว่าเพียงการสอนแบบบรรยายในห้องเรียน ขณะเดียวกันผู้เรียนอีกส่วนหนึ่งอาจสามารถเรียนรู้ได้แบบก้าวกระโดดและสามารถต่อยอดเองได้ ด้วยการได้รับความช่วยเหลือจากผู้สอนที่น้อยมาก ฉะนั้น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนจึงเป็นตัวช่วยให้ผู้สอนทราบถึงระดับศักยภาพของผู้เรียน เพื่อที่ผู้สอนสามารถเสนอแนะหรือให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับระดับความสามารถของผู้เรียนนั่นเอง

แผนภาพที่ 2.6 แนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของ Vygotsky (1978)

แผนภาพที่ 2.6 อธิบายแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึมของ Vygotsky (1978) ที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางปัญญา โดยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในที่นี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมที่ผู้เรียนอยู่ร่วมด้วย (Sociocultural context) อาจหมายรวมถึง การคลุกคลีแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเด็ก ผู้ใหญ่ ครู เพื่อน เป็นต้น

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน อาจเป็นลักษณะเป็นทางการที่สอดแทรกผ่านการสอนในห้องเรียนและผ่านการเป็นแบบอย่างของการใฝ่เรียนรู้ หรือลักษณะของการให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่สร้างสรรค์ในเรื่องต่างๆ เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้แก่ผู้เรียน (Moore, 2001; Ambrose et al., 2010) นอกจากนี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในมิติทางศาสนาอิสลามนั้นได้มีแบบอย่างมาจากการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ รั ในยุคอดีต ซึ่งมีหลากหลายลักษณะโดยสามารถนำเสนอลักษณะการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของผู้สอนว่าควรมีลักษณะ ดังนี้

ก. การเป็นแบบอย่างในเชิงรูปธรรม ความเป็นแบบอย่างของครูผู้สอนนั้นมีความสำคัญต่อผู้เรียนมาก เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่ครูได้อบรมสั่งสอนในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เฉกเช่นที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ปฏิบัติกับบรรดาผู้คนที่รายล้อมท่านด้วยอัคลาก

(จรรยา มารยาท) ที่ตั้งมาเพื่อเป็นแบบอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรมในเรื่องนี้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่

((إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ))

(رواه أحمد، 1995 : 8932)

ความว่า “แท้จริงแล้วฉันได้ถูกแต่งตั้งมาเพื่อที่ฉันจะได้ทำให้เกิดความสมบูรณ์ในด้านมารยาทอันดีงาม”

(Ahmad, 1995 : 8932)

โดยปกติผู้เรียนจะใช้เวลาสังเกต และเลียนแบบพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติของผู้สอน ที่เป็นแบบอย่างในเรื่องนั้นๆ และซึมซับพฤติกรรมที่เหล่านั้น เกิดเป็นความรู้สึกที่ดีและนำไปปฏิบัติโดยง่ายยิ่งขึ้น

ข. การอบรมสั่งสอนด้วยความจริงใจ บางสถานการณ์ท่านนบี ﷺ ก็จะไม่บอกกล่าวและสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ซึ่งภาษากายและสีหน้าที่แสดงถึงความเมตตาและห่วงใยของท่านทำให้ผู้รับศาสนสัมพันธ์ได้ถึงความจริงใจที่ท่านมีให้ ดังที่มีหะดีษจากอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์ ﷺ เล่าว่

((وَعَظَمْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا بَعَدَ صَلَاةِ الْعَدَاةِ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ فَقَالَ رَجُلٌ إِنَّ هَذِهِ مَوْعِظَةٌ مُودِعٌ فَمَاذَا تَعْمَدُ إِلَيْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّهَا ضَلَالَةٌ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْتَدِينَ عَضُوا عَلَيْهَا بِاللَّوْاجِدِ))

(رواه الترمذی، 1978 : 2676)

ความว่า “เช้าวันหนึ่งหลังละหมาดยามเช้า ﷺ ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวเตือนพวกเราด้วยถ้อยคำที่ซาบซึ้งกินใจจนกระทั่งน้ำตาของพวกเราไหลรินและหัวใจของพวกเราเกิดความกลัว ชายผู้หนึ่งจึงกล่าวขึ้นว่า : นี่เป็นการเตือนของผู้ต้องการอำลา ยังมีอะไรอีกไหมที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ จะสั่งเสียพวกเรา? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่ : ฉัน

ขอส่งพวกเจ้าให้เกรงกลัวต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จงเชื่อฟังและภักดีต่อผู้ปกครอง ถึงแม้เขาเป็นทาสผิวดำชาวหะบะชีย์ (เอธิโอเปีย) ก็ตาม ดังนั้น แท้จริงแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตามที่มีชีวิต (หลังจากการตายของฉัน) เขาจะได้เห็นความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย และพวกเจ้าจงระวังการอุทริสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาในศาสนา เพราะสิ่งใหม่ๆ นั้นเป็นการหลงผิด เมื่อพวกเจ้าคนหนึ่งคนใดพบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคคนนั้น ดังนั้น เขาจงยึดมั่นอย่างแน่วแน่ในสุนนะฮฺของฉัน และสุนนะฮฺของบรรดาคู่ละฟาอ อรรอฮิตินที่ได้รับทางนำ พวกเจ้าจงกัดมันไว้ด้วยฟันกราม (ยึดมันไว้ให้เหนียวแน่น)”

(al-Tarmidhi, 1978 : 2676)

การถ่ายทอดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะมีความลึกซึ้งจริงจัง และถือได้ว่าเป็นการนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้

ค. การสื่อสารกับผู้เรียนแบบสองทาง การเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์โดยการถาม-ตอบ พบได้ในคัมภีร์อัลกุรอานจำนวนหลายตัวบท จะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนและผู้สอนได้แลกเปลี่ยน โดยการสื่อสารทางความคิด คิดหาคำตอบด้วยตนเองก่อนที่จะรับฟังเนื้อหาข้อเท็จจริง ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้ใช้การปฏิสัมพันธ์ลักษณะการตั้งคำถามนี้ ในการสอนบทบัญญัติทางศาสนา ดังที่มีรายงานจากท่านอูบัย อูรียเราะฮฺ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ حَمْسًا مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ قَالُوا : " لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا" قَالَ : " فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَاةِ الْخَمْسِ يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا"))

(رواه البخاري، 1989 : 528)

ความว่า “พวกท่านมีความเห็นอย่างไร หากมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านหน้าบ้านของพวกท่าน แล้วอาบน้ำชำระวันละ 5 ครั้ง จะมีสิ่งสกปรกติดพวกท่านอยู่อีกหรือ?” พวกเขา กล่าวว่า “จะไม่มีสิ่งสกปรกติดติดอยู่อีก” ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “ดังกล่าวนั้นเปรียบดังเช่นการ

ละหมาด 5 เวลา ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ก็จะชำระล้างความผิดออก
 นั่นเอง”

(al-Bukhari, 1989: 528)

เช่นเดียวกับแนวคิดของ Bandura (1986) ที่มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของผู้เรียน
 ส่วนมากพัฒนามาจากการสังเกตหรือการเลียนแบบจากบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งในมิติของการ
 พัฒนาพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ กล่าวได้ว่าผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการให้คำแนะนำและเป็น
 แบบอย่างในการใฝ่เรียนรู้ การได้รับแรงกระตุ้นจากผู้สอนอย่างต่อเนื่องยอมทำให้ผู้เรียนค่อยๆ
 ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ในเรื่องนี้ Walker (2007) ได้เขียนในหนังสือที่มีชื่อว่า “Teaching Strategies For
 Active Learning: Five Essentials for Your Teaching Plan” ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์หรือแนว
 ทางการการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 5 ประการที่สำคัญ
 ดังนี้

1) **Plugging in** (ติดตั้งทักษะที่จำเป็น) สอนทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้อง
 กับศตวรรษที่ 21 เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่ถูกต้องในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

2) **Powering up** (เสริมพลัง) โดยการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดแรงบันดาลใจ
 ในการเรียนรู้โดยการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3) **Synthesizing** (การสังเคราะห์) การให้ผู้เรียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้
 ด้วยตนเองเพื่อฝึกฝนทักษะการคิด ผู้สอนจะทำหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เรียนเชื่อว่าตนเอง
 มีความสามารถและเกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อการเรียนรู้

4) **Outsourcing** (แหล่งเรียนรู้จากภายนอก) สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
 จากแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยผู้สอนทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกหรือช่วยเหลือในการ
 ฝึกฝนทักษะการเรียนรู้เพิ่มเติม

5) **Reflecting** (การสะท้อนข้อมูล) เป็นการประเมินการจัดการเรียนรู้ว่า
 บรรลุตามเป้าหมายหรือไม่โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนให้ข้อมูลสะท้อนกลับ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและ
 พัฒนาการจัดการเรียนรู้ต่อไป

บทบาทของผู้สอนในยุคสมัยนี้ จำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทใหม่ โดยบทบาทของผู้สอนอาจเทียบเคียงได้กับการเป็น **โค้ช** (เผ่าสังเกด แก้วโชสถานการณ์) **ผู้อำนวย** (เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้) **ผู้จัดการ** (จัดกระบวนการเรียนรู้ก่อน-หลัง เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ) **เพื่อนร่วมเรียน** (ทำหน้าที่ร่วมสร้างความรู้ไปกับผู้เรียน) ซึ่งบทบาททั้งหมดนี้มีความแตกต่างจากการเรียนรูปแบบเดิม (วิจารณ์ พานิช, 2556) กล่าวได้ว่า อาจารย์ผู้สอนเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนและนักศึกษา ผู้สอนเองจึงต้องหมั่นพัฒนาทักษะการเรียนรู้และเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน ซึ่งความท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่งคือ คำแนะนำที่ไม่เท่าทันยุคสมัยหรือล่าช้าของอาจารย์ผู้สอนอาจสามารถปิดกั้นพัฒนาการการเรียนรู้ของนักศึกษา ขณะเดียวกันคำแนะนำที่มีความเป็นมืออาชีพและทันยุคสมัยจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในการพัฒนาตนเองอย่างก้าวกระโดดได้

2.2.2 ปัจจัยคุณลักษณะเดิมภายใน (Psychological Traits)

เป็นคุณลักษณะที่แฝงอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล อันเกิดจากการสั่งสมตั้งแต่เด็กและหล่อหลอมกลายเป็นลักษณะของบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการอบรมขัดเกลาของครอบครัวและสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งของคุณลักษณะเดิมภายในบุคคลที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.2.1 การมีลักษณะมุ่งอนาคต

ลักษณะมุ่งอนาคต (Future Orientation) เป็นจิตลักษณะเดิมของบุคคลที่คิดคาดการณ์ไกล และให้น้ำหนักความสำคัญแก่สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า โดยการเตรียมความพร้อมและวางแผนสำหรับตนเองตั้งแต่ปัจจุบันกาล บุคคลลักษณะนี้จะคิดถึงผลกระทบจากพฤติกรรมของตนต่อตนเองและสังคมในภายภาคหน้าอยู่เสมอ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2549) โดยพื้นฐานของแนวคิดศาสนาอิสลามสอนให้มุสลิมมีหลักคิดแบบมุ่งอนาคตอยู่แล้ว กล่าวคือ การศรัทธาต่อวันอาคีเราะฮ์และวันแห่งการตอบแทนเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของศาสนาอิสลาม ด้วยแนวคิดนี้มุสลิมจึงต้องเตรียมพร้อมเพื่อการตอบแทนที่ดั่งใจในอนาคตด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา หลีกห่างจากการกระทำความชั่ว และระลึกถึงสิ่งที่จะได้รับในอนาคตว่ามีคุณค่ายิ่งกว่า เรื่องนี้ได้ถูกเน้นย้ำในคัมภีร์อัลกุรอานอยู่หลายตัวบท อาทิเช่นตัวบทดังนี้

﴿وَلَاتَقُومُوا يَوْمًا لَّا يَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾

(البقرة:123)

ความว่า “และพวกเจ้าจงหวั่นเกรงวันหนึ่งซึ่งไม่มีชีวิตใดจะชดเชยสิ่งใด แทนอีกชีวิตหนึ่งได้ และค่าไถ่ถอนใด ๆ ก็หาได้รับประโยชน์แก่ชีวิตนั้นไม่ ตลอดจนเขาเหล่านั้นก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือ”

(อัล-บะเกาะเราะฮะฮ์:123)

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَهْوٌ وَلَكِنَّ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

(الأنعام:32)

ความว่า และชีวิตความเป็นอยู่แห่งโลกนี้นั้นมิใช่อะไรอื่น นอกจากการเล่น และการเพลิดเพลินเท่านั้น และแน่นอนสำหรับบ้านแห่งอาศิเราะห์ นั้นดียิ่งกว่า สำหรับบรรดาผู้ที่ยำเกรง พวกเจ้าไม่ใช้ปัญญาออกหรือ”

(อัล-อันอาม :32)

การศรัทธาต่อวันแห่งการตอบแทนของผู้ที่เป็นมุสลิม จะฝึกฝนให้มุสลิมผู้ศรัทธายับยั้งตนเองจากการกระทำที่ไม่ได้นำไปสู่เป้าหมาย และหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่ทำให้ออกนอกเป้าหมายของอนาคต เช่นเดียวกับพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ในผู้เรียน การมีลักษณะมุ่งอนาคตนี้จะช่วยเป็นตัวกำกับควบคุมผู้เรียนให้มีความมานะอดุสสาหะ สามารถอดทนต่อปัญหาอุปสรรค และมุ่งหวังความสำเร็จในอนาคต นอกจากนี้ William (1975) ได้กล่าวถึงการมีลักษณะมุ่งอนาคตในหนังสือ Moral Education: A sociological study of the influence of society, home, and school ของเขาว่า ลักษณะมุ่งอนาคตนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางสังคมของบุคคล อาจกล่าวได้ว่าผู้เรียนต้องเคยได้รับประสบการณ์ว่าสิ่งที่ตนรอคอยนั้นในที่สุดแล้วตนได้รับจริงๆ ผู้เรียนจึงจะจดจำความรู้สึกดีขณะที่ได้รับในสิ่งที่ได้รอคอย และผลักดันให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพิ่มความมุ่งมั่นพากเพียร เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่ดีในอนาคต ส่วนการฝึกฝนเด็กหรือนักเรียนให้รู้คุณค่าของการรอคอยนั้นเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ในครอบครัวทั่วไป ไม่ว่าจะในฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวจะดีมากหรือปานกลาง แต่จากการศึกษาพบว่า เด็กที่มีฐานะทางครอบครัวระดับปานกลางและฐานะดี

มากจะสามารถพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตได้ดีกว่า เนื่องจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะไม่สามารถหา
 สิ่งของหรือรางวัลให้แก่เด็กตามที่สัญญาไว้ได้ ส่งผลให้เด็กหมดความเชื่อถือที่จะรอคอยในอนาคต

ดังนั้น การที่ผู้เรียนเคยมีประสบการณ์ได้รับความสำเร็จต่างๆ ในชีวิต เป็นสิ่งที่จะ
 ช่วยให้เราึมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงขึ้น ซึ่งจากการศึกษาของ ฌ็องแซ็ วังศ์ศุภลักษณ์ และคณะ (2557)
 พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีอิทธิพลทางตรงต่อความสุขของผู้เรียน แล้วพฤติกรรมการ
 แสดงออกของผู้เรียนก็จะปรับเปลี่ยนในเชิงบวก ดังนั้น ผู้เรียนก็จะมีเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นมี
 แรงขับเคลื่อนการกระทำจากภายในตน และมีความหวังว่าจะทำตามเป้าหมายได้สำเร็จดังที่เคย
 ประสบมาแล้ว

2.2.2.2 แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะเป็นแรงขับให้บุคคลที่พากเพียรพยายามในพฤติกรรมหนึ่งๆ
 ให้ประสบผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนเองได้ตั้งไว้ บุคคลที่มี
 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะไม่เรียนรู้เพื่อหวังรางวัล แต่จะมีความตั้งใจในการเรียนรู้เพื่อประสบความสำเร็จ
 ตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ (สราญค์ โค้วตระกูล, 2556)

การสร้างแรงจูงใจอาจเป็นไปได้ทั้งรูปแบบของการขอคุดอวให้ ซึ่งเป็นการเสริมแรงเชิง
 บวก มีอยู่ครั้งหนึ่งท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้เดินผ่านเด็กคนหนึ่งที่กำลังขายของอยู่ แล้วท่านก็ได้กล่าว
 คุดอวให้กับเด็กผู้นั้น ดังมีรายงานจากอัมรฺ อิบน หะริษ رضي الله عنه กล่าวว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ وَهُوَ يَبِيعُ مَعَ

الْغُلَّامَانِ أَوْ الصَّبَّيَّانِ فَقَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي بَيْعِهِ، أَوْ قَالَ فِي صَفْقَتِهِ))

(رواه أبو يعلى : 1467)

ความหมาย “ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้เดินผ่านอับดุลลอฮ์ อิบน ญะฟัร
 ขณะที่เขากำลังขายของอยู่กับกลุ่มเด็กๆ โดยกล่าวว่า โอ้อัลลอฮ์ ขอให้
 จงประทานความจำเริญในการค้าขายของเขา (หรือเขากล่าวว่าใน
 การค้าขายของเขา)”

(Abu Ya'ala 1984: 1467)

ตัวบทหะดีษดังกล่าวเป็นหลักฐานที่ชี้ว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สร้างแรงจูงใจให้แก่เด็กๆ เป็นการกระตุ้นให้พวกเขามีความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝน และเรียนรู้ทักษะทางอาชีพ นั่นคือการทำการค้า โดยที่ท่านได้ช่วยพรให้ชีวิตในภายภาคหน้าของพวกเขาประสบกับความจำเริญ ซึ่งการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นในห้องเรียนเท่านั้น นอกจากนี้มีอีกรายงานหนึ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เป็นแบบอย่างในการให้แรงจูงใจแก่เด็กๆ ด้วยการสร้างเงื่อนไขด้วยรางวัล ดังมีหะดีษรายงานจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ อัล-หะริษ رضي الله عنه กล่าวว่า

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَفُ عَبْدَ اللَّهِ وَعُبَيْدَ اللَّهِ وَكَثِيرًا مِنْ بَنِي الْعَبَّاسِ ثُمَّ يَقُولُ مَنْ سَبَقَ إِلَيَّ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا قَالَ : فَيَسْتَبْتُونَ إِلَيْهِ فَيَقْعُونَ عَلَى ظَهْرِهِ وَصَدْرِهِ فَيَقْبَلُهُمْ وَيَلْزَمُهُمْ))

(رواه أحمد : 1/214)

ความหมาย “ปรากฏว่าท่านท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้จัดแถวให้ยืนเสมอ กันซึ่งมีอับดุลลอฮ์ อุบายดีลลาฮ์ และคนอื่นๆ อีกหลายคนจากตระกูลอัล-อับบาส หลังจากนั้นท่านได้กล่าวว่า ใครมาถึงฉันก่อนเขาจะได้รับนี้บ้าง.. นั้นบ้าง.. ดังนั้นพวกเขาต่างเร่งรีบแข่งขันกัน แล้วพวกเขาได้กรูเข้ามา เกาะที่ด้านหลังและด้านหน้าท่าน จากนั้นเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ได้จูบ และโอบกอดพวกเขา”

(Ahmad : 1/214)

นอกจากนี้ Shale and Keith (2001) ได้กล่าวถึง การมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ที่น่าสนใจว่า ผู้เรียนจะมีแรงจูงใจจากภายในตนเอง (Passion) ได้ต้องมาจากการที่ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนให้เรียนรู้ในเชิงลึก ได้ศึกษาในสิ่งที่ตนสนใจในเชิงลึก ดังนั้น จึงทำให้เมื่อสนใจเรื่องใดก็จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และจะทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ ซึ่งการเรียนรู้แบบผิวเผินและวิธีการเรียนรู้เชิงลึกนั้นเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยผู้เรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการเรียนรู้แบบผิวเผินมีแรงจูงใจภายนอกเป็นตัวผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความตั้งใจเพียงเล็กน้อยที่จะนำเนื้อหาที่เรียนรู้อมาใช้ ส่งผลให้ผู้เรียนยอมรับความคิดและข้อมูลที่ผู้สอนถ่ายทอดมาให้โดยไม่มีแรงโต้แย้ง และไม่มีทำให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งจะแตกต่างจากผู้เรียนที่ได้รับการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวกับผู้เรียนจะเกิด

การขับเคลื่อนการเรียนรู้จากความต้องการหรือความสนใจภายในของตน ผู้เรียนจะมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาต่อยอดเพิ่มเติมจากที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียน สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด

ดังนั้น หากผู้เรียนมีแรงจูงใจคอยขับเคลื่อนสนใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว ทำให้สามารถเรียนรู้องค์ความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นนักอ่านและนักเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning) โดยไม่จำเป็นต้องมีปัจจัยจากภายนอกมาบีบบังคับนั่นเอง

2.2.2.3 การมีนิสัยรักการอ่าน

การอ่านเป็นแนวทางสำคัญในการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนทุกระดับ อีกทั้งช่วยพัฒนาทักษะทางปัญญา พัฒนาความคิดและจินตนาการของผู้อ่านให้กว้างไกล การมีนิสัยรักการอ่านจึงเป็นคุณลักษณะภายในประการหนึ่งที่สำคัญที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ซึ่งการส่งเสริมให้เกิดนิสัยรักการอ่านในผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่าย โดยเฉพาะการสนับสนุนของผู้ปกครองและสถาบันการศึกษา จากผลการศึกษาของ กนกวรรณ สุวิชากรพงศ์ และ วรวรรณ เหมชะญาต (2557) และ นฤมล พงษ์ประเสริฐ (2556) พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในผู้เรียน คือ การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการอ่าน ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในการอ่าน โดยการใช้เวลาในการอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัว และส่งเสริมการใฝ่เรียนรู้ด้วยการสนับสนุนทรัพยากรการอ่าน เลือกหนังสือที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้ลูกได้เลือกอ่านหนังสือที่ชื่นชอบด้วยตนเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977) ที่เสนอแนวคิดว่าการพฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของแบบอย่างรอบข้าง ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีมนุษย์ได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ เป็นที่ประจักษ์ในคำสอนทางศาสนา ว่าอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมสร้างบุคลิกภาพแห่งการเป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ และอยู่กับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Muhammad Shakirin Shaari & Zulikha Jamaludin, 2011) การมีนิสัยรักการอ่านในผู้เรียนจะนำไปสู่การสนใจศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง และจะเป็นประตูเบิกทางให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงวิทยาการความรู้แขนงต่างๆ ได้ ซึ่งจากโครงการแรกในอัลกุรอานใช้คำว่าอิเกเราะฮ์ (إِغْرَابٌ) หมายถึง “จงอ่านเถิด” ตัวบทดังกล่าวนี้ทำให้เกิดมาตรฐานทางการศึกษาในสังคมมุสลิมที่ส่งเสริมมุสลิมสู่การเป็นประชาชาติที่รักการอ่าน ดังโครงการที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้เชิญชวนว่า

﴿أَفْرَأَ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ عَلَقٍ أَفَرَأَىٰ أَوْلَادَكَ الْأَكْرَامِ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

(العلق: 1-5)

ความว่า จงอ่านด้วยพระนามของพระผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระผู้ทรงอภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้

(อัล-อะลัก: 1-5)

ในการขยายความด้วยท Yūsuf al-Qaradāwī (1999) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การอ่านในที่นี้หมายรวมถึงการใช้ประสาทสัมผัสอื่นเพื่อการเรียนรู้ด้วย อาทิ การเรียนรู้ด้วยการฟังบรรยาย การเข้าร่วมงานวิชาการทั้งในระดับชาติและนานาชาติต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ Ismail Lutfi Japakiya (2011) ได้อธิบายว่า พฤติกรรมการอ่านของมนุษย์จะต้องไม่ออกจากกรอบคำสอนของอัลลอฮ์ ﷻ และในขณะเดียวกันผู้อ่านหรือนักไฟ้เรียนรู้ต้องมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ไม่ใช่การแสดงพฤติกรรมการอ่านเพื่ออวดอ้างแก่บุคคล การอ่านโดยมีเจตนารมณ์ที่บริสุทธิ์และเชื่อมโยงกับศรัทธาจะทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้สัจธรรมด้วยความถูกต้อง และสามารถเข้าถึงแก่นแกนแห่งศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้น ศาสนาอิสลามจึงให้คุณค่ากับการอ่านในทุกยุคสมัย แม้ว่าเครื่องมือหรือสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากยุคสมัยของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ที่มีการสลักจารึกบนโขดหิน มาถึงยุคสมัยปัจจุบันที่สื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าจนสามารถอ่านได้สะดวกง่ายดายจากแอปพลิเคชันต่างๆ ซึ่งทำให้การอ่านมีความสะดวกต่อประชาชาติยุคนี้มากยิ่งขึ้น แต่ถึงกระนั้น โดยภาพรวมแล้วสภาพการอ่านหนังสือของเยาวชนมุสลิมในประเทศไทยปัจจุบัน ก็ยังไม่ได้ฝังรากลึกเป็นสังคมแห่งการอ่านดังเช่นประเทศที่พัฒนาแล้วในแถบตะวันตก

นอกจากนี้ ยุคสมัยที่องค์ความรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายเช่นนี้ อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ผู้เรียนต้องมีความสามารถคัดกรองเฉพาะเนื้อหาดีๆ มาอ่าน ไม่ใช่การอ่านหนังสือทุกประเภทที่มีอยู่ตามร้านหนังสือ ความหลากหลายของหนังสือที่มีอยู่ในท้องตลาดนั้นประกอบด้วยหนังสือที่มีคุณค่าน้อยและหนังสือที่มีคุณค่าอนันต์ (Yūsuf al-Qaradāwī, 1999; Willingham, 2015) ดังนั้น นักเรียนและนักศึกษาต้องเรียนรู้วิธีการคัดสรรทรัพยากรหนังสือที่ดีมีประโยชน์มาอ่าน การอ่านจึงจะเกิด

คุณค่าต่อตัวผู้เรียนและสังคมได้มากที่สุด เจตนารมณ์สำคัญของการส่งเสริมการอ่านในมิติคำสอนอิสลาม ก็เพื่อเป็นบันไดที่นำไปสู่การปฏิบัติ การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกและระดับสังคม ตัวบทในอัลกุรอานกลุ่มถัดมาที่ถูกประทานมายังมนุษยชาติจึงส่งเสริมการแปลงสิ่งที่อ่านไปสู่การปฏิบัติ ดังโองการในช่วงต้นจากสุเราะฮ์ มุตซซิม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبِّكَ فَكَبِيرٌ وَثِيَابُكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ وَلَا

تَمَنَّيَنَّ تَسْتَكْبِرُ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝﴾

(المدثر: 1-7)

ความว่า โอ้ผู้ห่มกายอยู่เอื่อย! จงลุกขึ้น แล้วประกาศตักเตือน และแต่พระเจ้าของเจ้า จงให้ความเกียงไกร(ต่อพระองค์) และเสื้อผ้าของเจ้า จงทำให้สะอาด และสิ่งสกปรกก็จงหลบลอกให้ห่างเสีย และอย่าทำคุณ เพื่อหวังการตอบแทนอันมากมาย และเพื่อพระเจ้าของเจ้าเท่านั้นจงอดทน

(อัล-มุดซซิม: 1-7)

Yūsuf al-Qaradāwī (1999) ได้อธิบายด้วยบทนี้เพิ่มเติมว่า นัยยะสำคัญของการอ่านว่าต้องควบคู่การนำไปปฏิบัติ ความรู้ที่ได้จากการอ่านหากไร้ซึ่งการปฏิบัติก็จะเป็นเพียงทฤษฎี ซึ่งไม่เพียงพอที่จะตอบคำถามในวันกิยามะฮ์¹¹ เมื่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสถามว่า”ท่านได้ปฏิบัติอะไรบ้างจากสิ่งที่ท่านรู้?” สำหรับผู้ศรัทธาจึงมีความจำเป็นต้องแปลงความรู้ที่ได้จากการอ่านสู่ภาคปฏิบัติ และต้องให้ส่งผลเชิงประจักษ์ต่อลักษณะการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น

ด้วยเหตุนี้ สรุปรูปได้ว่าการมีนิสัยรักการอ่านเป็นองค์ประกอบสำคัญที่พึงมีในบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ จึงควรแก่การส่งเสริมบุตรหลานและผู้เรียนยุคใหม่ให้พัฒนาตนเองใฝ่เรียนรู้ ด้วยการมีนิสัยรักการอ่าน

¹¹ วันสิ้นสุดของโลกนี้ และเป็นวันแห่งการตรวจสอบบัญชีความดี-ความชั่วของมนุษย์

2.2.3 ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์

จิตลักษณะตามสถานการณ์เป็นลักษณะทางจิตใจภายในของบุคคล ที่เป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างคุณลักษณะเดิมภายในตนเองกับสถานการณ์แวดล้อมรอบตัวบุคคล ซึ่งเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตนจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์หรือข้อมูลที่ได้รับ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.3.1 การรับรู้ความสามารถตนเอง

การรับรู้ความสามารถตนเอง (Perceived Self-Efficacy) จะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล คือ ถ้าบุคคลมีความเชื่อว่าตนมีความสามารถ ก็จะมีความรู้สึกมั่นใจในตนเอง และแสดงความสามารถนั้นออกมาอย่างเต็มที่ (Bandura, 1986) พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ก็เช่นเดียวกัน หากผู้เรียนได้รับการชมเชยจากพ่อแม่ผู้ปกครองหรือครูผู้สอนว่ามีความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ผู้เรียนก็จะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและกระตือรือร้นที่จะศึกษาเรียนรู้เพิ่มตามมากยิ่งขึ้น

มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองในผู้เรียนของ นีออน พินประดิษฐ์ และคณะ (2549) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปัญหาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยจิตลักษณะ คือ การรับรู้ความสามารถของตนเอง นักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง มีคะแนนปัญหาารวมทุกด้านและทุกรายด้าน สูงกว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ นอกจากนี้ Bandura (1997) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ผู้ที่ศึกษาและนำเสนอแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองนี้ กล่าวว่า สามารถนำไปอธิบายพฤติกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญของการเสริมแรงแก่ผู้เรียนจากภายนอกเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แต่ลำพังการเสริมแรงจากภายนอกไม่สามารถทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ต้องมาจากการรับรู้ความสามารถตนเองประกอบด้วย ทั้งนี้เนื่องจากระบบพฤติกรรมบุคคลจะถูกควบคุมโดยกระบวนการทางสติปัญญาหรือการรู้คิด ควบคู่กับการอาศัยอิทธิพลของประสบการณ์แห่งความสำเร็จ (Effective Performance) ที่ได้สั่งสมมาจากการกระทำที่ผ่านมาของบุคคล

2.2.3.2 เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

เจตคติเป็นสภาพความพร้อมทางจิตใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่แสดงความชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ซึ่งสภาพของจิตใจนี้จะได้รับ

การเรียนรู้ การถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรง หรือประสบการณ์ทางอ้อม และจะมีการเปลี่ยนแปลง ต่อเมื่อมีประสบการณ์ใหม่เข้ามา (นีออน พินประดิษฐ์ และคณะ, 2549; พรชัย ผาดไธสง, 2555) นอกจากนี้ เจตคติที่ดีนั้นเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตัวบุคคลเองมากกว่ามีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เจตคติทั้งทางบวกและทางลบเกิดจากการเรียนรู้สิ่งรอบตัวจากการได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนั้น กล่าวคือถ้าบุคคลเรียนรู้ว่าสิ่งใดที่มีคุณค่าหรือมีความดีงามซ่อนเร้นอยู่ ก็จะทำให้เกิดเจตคติทางที่ดี หากอธิบายเจตคติต่อการเรียนรู้ตามแนวคิดที่ได้นำเสนอโดย William (2013) เจตคติการเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นมาจาก 3 องค์ประกอบ คือ

ก. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognitive component) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่เป็นจุดเริ่มต้นของการมีเจตคติของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ

ข. องค์ประกอบทางความรู้สึก (Affective component) หมายถึง ความรู้สึกของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ซึ่งจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ จะเป็นผลเชื่อมโยงกับการรับรู้เดิมที่มีต่อสิ่งนั้น

ค. องค์ประกอบเจตนาเชิงพฤติกรรม (Behavioral intention component) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือหรือสนับสนุนการเรียนรู้ แต่องค์ประกอบนี้จะยังคงอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ยังไม่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ดังนั้นการที่ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ก็จะค่อยๆ แสดงออกมาด้วยการให้โอกาสตนเองเรียนรู้สิ่งใหม่ และพัฒนามาเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ในที่สุด

2.2.3.3 ความเชื่ออำนาจในตน

ความเชื่ออำนาจในตนเป็นจิตลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลที่มีต่อประสบการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่ามาจากความพยายามหรือความสามารถของตนเอง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดของ Rotter (1982) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกระตือรือร้นต่อความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันจะเป็นประโยชน์สำหรับพฤติกรรมของตนเองในอนาคต บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้จะพยายามปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เกิดการพัฒนาไปตามลำดับขั้น และจะเห็นคุณค่าของความสำเร็จหรือผลสัมฤทธิ์ (Achievement) จากความพยายามของตนเอง และบุคคลประเภทนี้จะถูกชักชวนให้เชื่อตามโดยที่ไม่มีเหตุผลได้ยาก นอกจากนี้ ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2549) พลังสำคัญประการหนึ่งที่จะสามารถขับเคลื่อนให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างๆ จนบรรลุเป้าหมายนั้น คือ ความเชื่อที่ว่า “ความสำเร็จเกิดจากความพยายามของตน”

รวมทั้งความเชื่อที่ว่า “ยิ่งตนทุ่มเทมากเท่าใด ก็ยิ่งประสบความสำเร็จมากด้วย” ความเชื่อเช่นนี้เป็นลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของบุคคล

อาจกล่าวได้ว่า ผู้เรียนที่มีความเชื่ออำนาจในตนเองสูง จะมีความเชื่อมั่นในตนเอง และมุ่งมั่นเพิ่มความพยายามในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนอยู่เสมอ จะมีพลังขับเคลื่อนภายในตนเองในการศึกษาคิดค้นเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสภาวะแวดล้อมของตน

2.2.4 อิทธิพลจากคำสอนศาสนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้

สภาพโดยทั่วไปของบริบทสถานศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก ส่งผลให้มีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามศึกษาบรรจุในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในเกือบทุกระดับ (นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2554) คำสอนทางศาสนาจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อทุกรายละเอียดการมีชีวิตของมุสลิมคนหนึ่ง (Yūsuf al-Qaradāwī, 1999) โดยเฉพาะการมีบุคลิกที่ใฝ่เรียนรู้ อิทธิพลดังกล่าวอาจส่งผ่านมาทางการอบรมกลุ่มเยาวชนของสถาบันครอบครัวหรือสถาบันศาสนาในสังคม ที่ปลูกฝังให้ผู้เป็นมุสลิมหมั่นพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในทุกด้าน คือ ด้านความคิด ด้านบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา ตลอดจนด้านจิตวิญญาณ (Abdullah Nasih Ulwan, 1996)

Muhamad Atiyah Al-Ibrashi (1967) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า การศึกษาที่ไม่มีอิทธิพลของคำสอนจากศาสนาเข้าไปกำกับพฤติกรรมของผู้เรียนในทุกอิริยาบถนั้น เป็นการศึกษาที่ไร้คุณค่าและไม่มีจุดหมายต่อการเป็นมนุษย์อีกต่อไป กล่าวคือ ผู้สอนหรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจำเป็นต้องส่งเสริมและปลูกฝังให้ผู้เรียนนำคำสอนศาสนามาเป็นกรอบกำกับจริยธรรมและศีลธรรมในการเรียนรู้ของเขา ตลอดจนต้องทำให้สำรัดละคำสอนศาสนาเป็นแรงบันดาลใจที่กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้

การเรียนรู้ในมิติของอิสลามมิได้จำกัดเพียงการรับความรู้ในห้องเรียน หรือการศึกษาผ่าน แต่ได้หมายรวมถึงกระบวนการในการอบรมขัดเกลาเพื่อให้ผู้เรียนมีศีลธรรมและจรรยาบรรณที่งดงาม และเหนือสิ่งอื่นใดต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่อพระผู้เป็นเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น (Muhamad Atiyah Al-Ibrashi, 1967; Hasan Langgulung, 2003; Zafar Alam, 2003) อิบน์ ค็อลดูน (Ibn Khaldun มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1331-1405) ซึ่งเป็นปราชญ์ที่ได้รับการยอมรับได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับใช้สังคม และคาดหวังไปไกลถึงการมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความกระหายที่จะศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่มนุษยชาติ (อ้าง

ใน Hasan Langgulung, 2003) ซึ่งในตอนหนึ่งของคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงสถานภาพของบรรดาผู้ที่มีความรู้ว่าเป็นคนเหล่านั้นคือผู้ที่มีความยำเกรงต่อพระองค์อย่างแท้จริง ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾

(ฟาฏร : 28)

ความว่า “และในหมู่มนุษย์ และสัตว์ และปศุสัตว์ ก็มีหลากหลายสี เช่นเดียวกัน แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้น ที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฏร : 28)

อิบนุตัยมียะฮฺ กล่าวถึงความหมายของโองการนี้ว่าเป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่าทุกคนที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ ﷻ เขาคือ “ผู้รู้” (อาลิม) ซึ่งถือเป็นสัจธรรม และไม่ได้หมายความว่าทุกๆ คนที่เป็น “ผู้รู้” จะเกรงกลัวต่อพระองค์ (มัจญมูอ อัล-พะตาวา 7/539) ตัวบทนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้พิจารณาใคร่ครวญถึงความน่าอัศจรรย์ในการสร้างของอัลลอฮ์ ﷻ และความยิ่งใหญ่ของพระองค์ เพื่อนำไปสู่การเกรงกลัวต่อพระองค์ ในโองการนี้จึงจบลงด้วยคำดำรัสที่ว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ ﷻ” เจตนารมณ์ของคำสอนศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคนใฝ่เรียนรู้จึงมีวิหยาปัญหาซ่อนเร้นที่มากกว่าการดำเนินชีวิตบนโลกนี้ เพราะความรู้จะเอื้อประโยชน์ให้มนุษย์ได้คิดพิจารณาและไตร่ตรองเพื่อเพิ่มพูนความศรัทธาต่อพระองค์

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ศาสนาอิสลามจึงส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนหมั่นศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดส่งต่อองค์ความรู้ไปยังคนอื่นๆ มิใช่เพียงเพื่อผลประโยชน์ของตนเองในระยะสั้นเท่านั้นแต่เพื่อการมีสถานภาพทางชีวิตที่ดีกว่าในโลกนี้และการมีชีวิตที่ดีงามในโลกหน้าที่ช่วยนิรันดร์ นอกจากนี้พระองค์ได้เน้นย้ำให้มนุษย์ได้รับรู้ถึงคุณค่าของวิทยาการความรู้และบรรดาผู้ที่มีความรู้

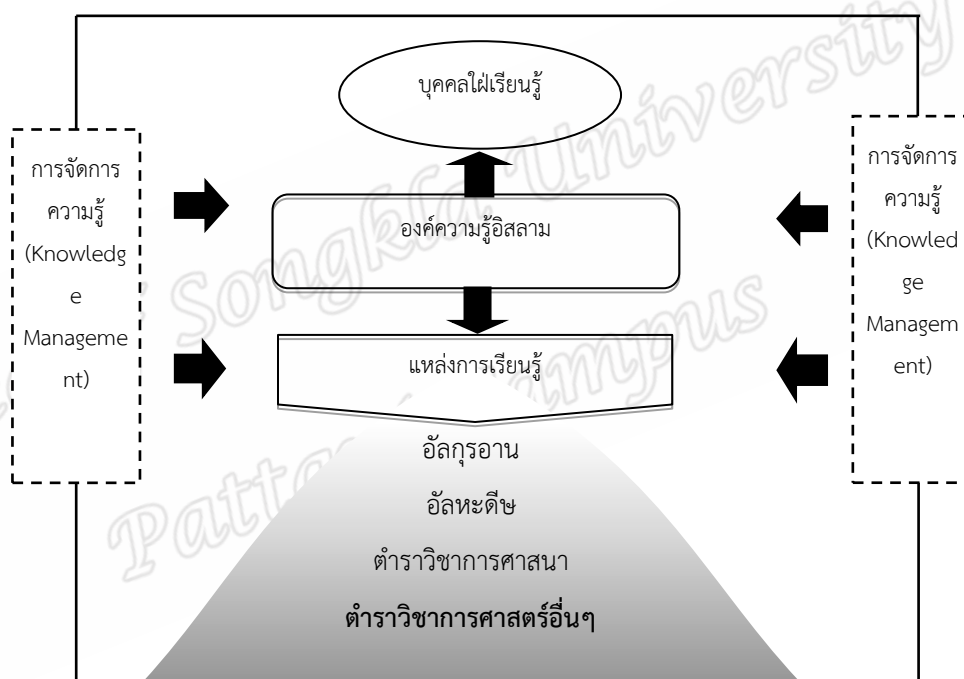
﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

(الزمر : 9)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ”

(อัสซุมร์: 9)

ตัวบทข้างต้นนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำสอนศาสนาอิสลามที่เป็นการเสริมแรงให้มุสลิมพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ จากอิทธิพลของคำสอนศาสนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นปัจจัยหนุนทางศรัทธาประการสำคัญที่ผลักดันให้นักเรียนและนักศึกษามุสลิมพัฒนาตนเองสู่การใฝ่เรียนรู้ ซึ่งในศาสตร์ด้านการสอนของยุคสมัยปัจจุบันนั้น เราจะพบว่า มีทฤษฎีและแนวคิดทางการศึกษาใหม่ๆ ถูกนำเสนอเพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษาอย่างมากมาย การนำแนวคิดที่น่าสนใจดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาอิสลามเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนด้านอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดจึงมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แผนภาพที่ 2.7 องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ในอิสลาม

จากที่กล่าวมาข้างต้น พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ในบุคคลสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นมาได้ หากทราบต้นเหตุของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องและการสนับสนุนของสถาบันทางสังคมต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ จัดได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการปรับพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบัน (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2556) ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองและมีวิธีคิดที่ถูกต้อง สร้างเกียรติภาพให้กับชีวิต สามารถปรับตัวในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้จะก่อให้เกิดปัญญา อันจะส่งผลให้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาในอนาคตได้อย่างถูกต้อง (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2557; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551)

ความก้าวหน้าด้านวิชาการและนวัตกรรมทางการศึกษาในปัจจุบัน ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลดีในการปรับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งผลให้การสอนอิสลามศึกษาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนเทคนิคการสอนต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและยุคสมัย ดังกล่าว ทำให้การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันได้นำลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้มาใช้มากขึ้น มีรายละเอียดสำคัญดังต่อไปนี้

2.3.1 การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นนวัตกรรมทางการศึกษารูปแบบใหม่ที่สถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก การนำคำว่า “Active Learning” มาใช้ในภาคภาษาไทยนั้น ยังมีความหลากหลาย อาทิ การใช้คำว่า การเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (พรรณนิภา กิจเอก, 2550) การเรียนแบบใฝ่รู้ (ธนสิทธิ์ คณธา, 2551) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (พรทิพย์ ชาตสินธิรักษ์, 2551) การเรียนด้วยตัวเอง (ยศธร ภูมิสุทธิ, 2548) การเรียนรู้เชิงรุก (ศราวดี ชันคำหมื่น, 2553) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทหลัก (ประกายดาว ใจคำปัน, 2549) การจัดการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา (พรรณทิภา ทองนวล, 2554) การเรียนโดยลงมือทำ (วิจารณ์ พาณิช, 2556) และในงานวิจัยบางส่วนก็ใช้การทับศัพท์ว่า การเรียนรู้แบบ Active Learning (ชัยณรงค์ ชันฉนิก, 2549) ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้จึงใช้คำว่า “การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้” และลักษณะการทับศัพท์ว่า “การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning” ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจในลักษณะเดียวกันและเพื่อให้สามารถเข้าถึงรากศัพท์ของความหมายเดิมมากที่สุด

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ การเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอนมากที่สุด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order

Thinking) ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมตลอดการเรียนรู้ กล่าวคือ ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความ สะดวกในการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการอ่าน การเขียน การฟัง และมีการตั้งคำถาม เพื่อให้เกิดการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน ตลอดจนการลงมือปฏิบัติจริงในเนื้อหาสาระที่สามารถลง มือปฏิบัติได้ ทั้งนี้ผู้สอนต้องคำนึงถึงพื้นฐานความรู้เดิมและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (เนาวนิตย์ สงคราม 2557, พันธุ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ 2557, วัชร เกษพิชัยณรงค์ และน้ำค้าง ศรีวัฒนาโรทัย, มปป.) สอดคล้อง กับ ไพฑูรย์ (2557) ที่ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพที่สำคัญของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอีกประการหนึ่งก็คือ นักศึกษาจะสนใจทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆตนเอง กล่าวคือ อยากรู้อยากเห็นในทุกด้าน ความกระหายใคร่ อยากรู้จักเรียนรู้ จึงเป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่อาจารย์หรือผู้สอนสามารถใช้ประโยชน์ด้านการ จัดการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ทิศนา แคมณี (2545) ได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องหลักการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่มีการใช้คำว่า “Instruction” หรือ “การเรียนการสอน” แทนคำว่า “Teaching” หรือ “ การสอน” บนฐานแนวคิดที่ว่าในการสอนครูต้องคำนึงถึงการ เรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ มิใช่เพียงการถ่ายทอด ความรู้เท่านั้น เช่น การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by Doing) แต่เนื่องจากการ เรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง เป็นวิธีที่สะดวกและง่ายกว่า รวมทั้งครูมีความเคยชินกับการ ปฏิบัติตามแบบเดิม ประกอบกับการไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวคิดใหม่อย่าง เพียงพอ การสอนโดยครูเป็นศูนย์กลางจึงยังคงยึดครองอำนาจอยู่อย่างเหนียวแน่นมาจนปัจจุบัน ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในประเทศไทยมิได้มีการปฏิบัติกันตามแนวคิดของ “Instruction” เพียงแต่มี การใช้คำนี้ในความหมายของ “Teaching” แต่ดั้งเดิมหรืออาจกล่าวได้ว่าเราใช้ศัพท์ใหม่ใน ความหมายเดิม โดยไม่ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm) ไปตามศัพท์ใหม่ที่นำมาใช้ ดังนั้น จึง จำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอีกครั้ง หนึ่ง

Edgar Dale (1946) ศาสตราจารย์ทางการศึกษามหาวิทยาลัย Ohio State University ได้พัฒนารูปแบบ กรวยของการเรียนรู้ Cone of learning หลังจากนั้นก็มีการศึกษาวิจัย ทั้งในวงการศึกษาศึกษาและอุตสาหกรรมเพื่อค้นหากระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตาม ศักยภาพจากการศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ทำให้ผู้เรียนสามารถ รักษาผลการเรียนรู้ให้อยู่คงทนได้มากและนานกว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning)

เพราะกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก สอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความจำโดยสามารถเก็บจำสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์ กับเพื่อน ผู้สอน สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ได้ผ่านการปฏิบัติจริง จะสามารถเก็บจำในระบบความจำระยะยาว (Long Term Memory) ทำให้ผลการเรียนรู้ยังคงอยู่ได้ในระยะยาวกว่า (ทิพย์วันย์ สุทิน, 2555) ซึ่งอธิบายไว้ดังแผนภาพที่ 2.8

Cone of Learning		
2 สัปดาห์ ผ่านไป ความจำที่ยังมีเหลืออยู่		ลักษณะการมีส่วนร่วม
90% จากสิ่งที่เราพูดและ ปฏิบัติ	การลงมือปฏิบัติจริง	Active Learning (การเรียนรู้เชิงรุก)
	การจำลองประสบการณ์จริง	
	การแสดง/สาธิตการนำเสนอ	
70% จากสิ่งที่เราพูด	การพูดคุย	
	การมีส่วนร่วมในการสนทนา	
50% จากสิ่งที่เราฟังและ มองเห็น	ทัศนศึกษา ณ สถานที่จริง	Passive Learning (การเรียนรู้เชิงรับ)
	ดูวิดีโอการสาธิต	
	ชมนิทรรศการ และการสาธิต	
	ทดลอง	
30% จากสิ่งที่เรามองเห็น	การดูหนังสือสารคดี	
	มองจากภาพ	
20% จากสิ่งที่เราฟัง	ฟังจากเสียง	
10% จากสิ่งที่เราอ่าน	อ่าน	

แผนภาพที่ 2.8 รูปแบบกรวยการเรียนรู้ (Cone of Learning)

(ที่มา: ปรับจาก Cone of Learning ของ Edgar Dale, 1946 และ ทิพย์วันย์ สุทิน, 2555)

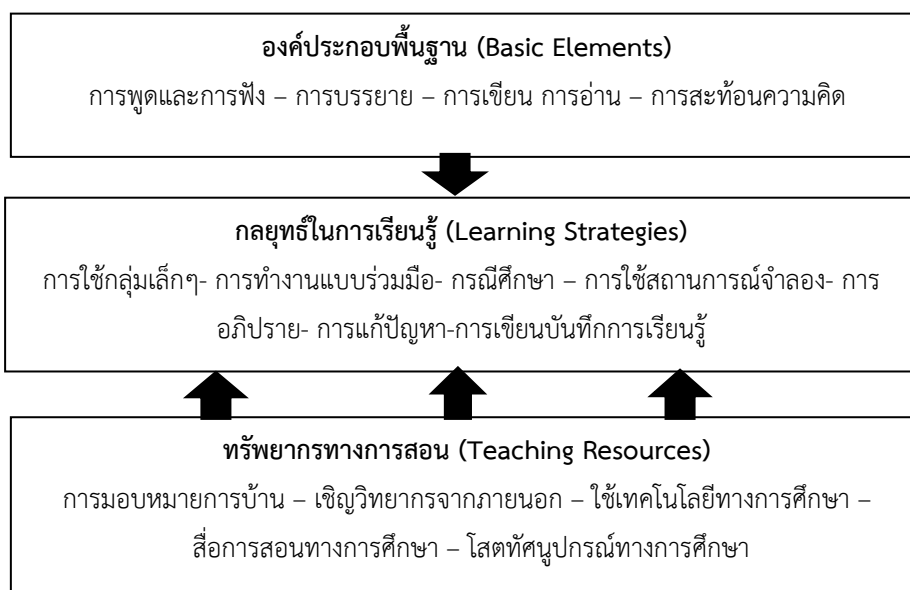
จากแผนภาพที่ 2.8 จะพบว่า กระบวนการเรียนรู้โดยการอ่านท่องจำเมื่อเวลาผ่านไปเพียงสองสัปดาห์ ผู้เรียนจะจำได้ในสิ่งที่เรียนได้เพียงร้อยละ 10 การเรียนรู้โดยการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวโดยที่ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมอื่นในขณะที่อาจารย์สอน เมื่อเวลาผ่านไปสองสัปดาห์ผู้เรียนจะจำได้เพียงร้อยละ 20 หากในการเรียนการสอน ผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นภาพประกอบด้วยก็จะทำให้ผลการเรียนรู้คงอยู่ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ในกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้นเช่นการให้ดูวิดีโอการสาธิต จัดนิทรรศการให้ผู้เรียนได้ดูรวมทั้งการนำผู้เรียนไปทัศนศึกษาหรือดูงาน ก็ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50 แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนลักษณะดังกล่าว ก็ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นเชิงรับ (Passive Learning) อยู่ หากต้องการให้ผู้เรียนเป็นนักคิด (Thinker) ผู้เรียนเชิงรุก (Active Learner) ซึ่งผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ ความเข้าใจนำไปประยุกต์ใช้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ก็ควรจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก ที่สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้มีโอกาสฝึกทักษะการสื่อสาร ทักษะการนำเสนองานทางวิชา การเรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง ทั้งมีการฝึกปฏิบัติในสภาพจริง มีการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้สูงขึ้นถึงร้อยละ 70-90 (ทิพย์วันย์ สุทิน 2555)

การเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ยังได้ครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้แบบหาข้อค้นพบ (Discovery Learning) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) การเรียนรู้จากการสืบค้น (Inquiry-Based Learning) และการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม (Activity-Based Learning) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivist Learning) เป็นต้น ซึ่งเทคนิคและวิธีการสอนเหล่านั้นล้วนมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเดียวกัน คือให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระนั้นก็ตามการเรียนการสอนแบบ Active Learning จะใช้หลักการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติการทำงานของสมอง (Brain-Base Learning) จึงส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นในการคิด (Cognitively Active) มากกว่าการฟังการบรรยายและการท่องจำเพียงอย่างเดียว (วิจารณ์ พานิช, 2556, ศศิธร เวียงวะลัย 2556, บุญเลี้ยง ทุมทอง 2556) เทคนิคการเรียนรู้ดังกล่าวเมื่อนำมาใช้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ จะส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงยิ่งขึ้น

เทคนิคการสอนหลักที่ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยทั่วไปในปัจจุบัน ได้แก่ เทคนิคการสอนแบบบรรยาย เทคนิคการสอนแบบอภิปราย เทคนิคการสอนแบบฝึกปฏิบัติ และเทคนิคการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2557) ซึ่งนวัตกรรมทางการศึกษายุคใหม่ได้นำเสนอเทคนิคการสอนอื่นๆ ที่ผสมผสานการเรียนรู้เชิงรุกอย่างหลากหลาย อาทิ การสอนแบบเน้นการวิจัย การสอนแบบเน้นปัญหา การสอนแบบเน้นการคิดวิจญาณ เป็นต้น ถึงกระนั้น การนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning มาประยุกต์ใช้ในระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (จากแนวคิด Taxonomy of Significant Learning ของ Fink, 2003)

- 1) **ความรู้พื้นฐาน (Foundation Knowledge)** ของแต่ละบทเรียน เนื้อหาส่วนนี้ผู้เรียนควรมีความเข้าใจเป็นลำดับแรกโดยผ่านการถ่ายทอดของผู้สอน
- 2) **การประยุกต์ (Application)** เป็นการนำความรู้พื้นฐานที่ได้จากบทเรียนไปต่อยอดทางความคิด หรือปรับใช้อย่างสร้างสรรค์
- 3) **การบูรณาการ (Integration)** เป็นการเชื่อมโยงความรู้และแนวคิดผ่านจุดร่วมที่เหมือนกัน มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ความเป็นจริง
- 4) **การเรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่น (Human Dimension)** การค้นพบและเรียนรู้ด้วยตัวเอง จนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม
- 5) **การพัฒนาทักษะ (Skills)** คือความรู้ในรูปแบบของทักษะต่างๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับเมื่อมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 6) **การพัฒนาความรู้สึก (Caring)** มีความมั่นใจในตนเอง มีความสนใจและตระหนักในการเรียนรู้

เนาวนิตย์ สงคราม (2556) ได้อธิบายแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของ ของ Fink (2003) เพิ่มเติมว่า แนวคิดของเขาจะเน้นลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนโดยสนับสนุนลักษณะการเรียนรู้ (Learning/Style) ของผู้เรียนเพื่อให้ตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนอย่างมีความหมาย ดังนั้น Fink (2003) จึงเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นโดยผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากที่สุด ซึ่งการเรียนรู้ที่จัดขึ้นควรมาจากการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มทั้งกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

แผนภาพที่ 2.9 องค์ประกอบของการการเรียนรู้แบบ Active Learning
(ที่มา: Meyers & Jones, 1993)

นอกจากนี้ Meyers and Jones (1993) ก็ได้กล่าวว่า การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แนว Active Learning มาปรับใช้ในศาสตร์ด้านต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญที่มีความสัมพันธ์กัน อันได้แก่ องค์ประกอบพื้นฐาน (Basic Elements) กลยุทธ์ในการเรียนรู้ (Learning Strategies) และทรัพยากรทางการสอน (Teaching Resources) องค์ประกอบทั้งสาม แสดงความสัมพันธ์กัน และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญได้แก่ การพูดและการฟัง การเขียน การอ่าน และการสะท้อนความคิดเห็น ซึ่งจะเป็นส่วนฐานหลักที่จะเสริมสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระส่วนที่เป็นแก่นขององค์ความรู้ศาสตร์นั้น ส่วนกลยุทธ์ในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ อันได้แก่ การอภิปราย กรณีศึกษา การแบ่งกลุ่ม เป็นต้น เหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางปัญญา เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม แสดงความคิดเห็นและประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งการเรียนรู้ทั้งหมดนี้จะประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้นหากมีการนำทรัพยากรทางการสอนมาใช้ควบคู่กัน

อาจสรุปได้ว่า นอกจากรูปแบบการเรียนรู้แบบ Active Learning จะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงขับเคลื่อนสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่องนอกห้องเรียน (Life-Long Learning) โดยไม่ต้องมีการบังคับจากปัจจัยภายนอก

2.3.2 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในเชิงปฏิบัติ ประกอบด้วย ขั้นตอนการเตรียมผู้เรียน คือการจัดกลุ่มผู้เรียนให้เป็นกลุ่มย่อยๆ ตามขนาดที่เหมาะสม ต่อมาเป็นขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม คือการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย โดยมุ่งเน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนได้มีการโอกาสปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติหรือสังเกตการณ์ด้วยตนเอง พร้อมบันทึกถอดบทเรียนสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และสุดท้าย ขั้นสรุป คือการที่ผู้สอนสะท้อนข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเพื่อให้ได้ทราบถึงข้อสรุปหรือประเด็นสำคัญที่ได้รับจากบทเรียนดังกล่าว (Fink, 2003; เนาวนิตย์ สงคราม, 2557)

นอกจากนี้ วิจารณ์ พานิช (2556) นักการศึกษาคนสำคัญท่านหนึ่งของประเทศไทย ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ว่า “เมื่อชัดเจนว่า ครูต้องการส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning ให้แก่ผู้เรียน ดังนั้น บทบาทของครูก็ต้องเปลี่ยน ซึ่งบทบาทใหม่จะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ สาขาวิชา วัตถุประสงค์ของรายวิชา ขนาดของชั้นเรียน คุณลักษณะของผู้เรียน” โดยบทบาทของผู้สอนอาจเทียบเคียงได้กับการเป็น **โค้ช** (เฝ้าสังเกต แก้ไขสถานการณ์) **ผู้อำนวย** (เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้) **ผู้จัดการ** (จัดกระบวนการเรียนรู้ก่อน-หลัง เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ) **เพื่อนร่วมเรียน** (ทำหน้าที่ร่วมสร้างความรู้ไปกับผู้เรียน) ซึ่งบทบาททั้งหมดนี้มีความแตกต่างจากการเรียนรู้แบบเดิมที่ ผู้สอนเป็นเพียงผู้ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้เพียงอย่างเดียว

ทศนา แชนณี (2545) กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมควรเป็นการตื่นตัวที่เป็นไปอย่างรอบด้านทั้งทางด้านร่างกายสติปัญญา สังคม และอารมณ์ เนื่องจากการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน อีกทั้งส่งผลต่อการเรียนรู้โดยรวมของผู้เรียน ดังนี้

1) **การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางกาย (Active participation: physical)** คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ร่างกายและประสาทการรับรู้ตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี

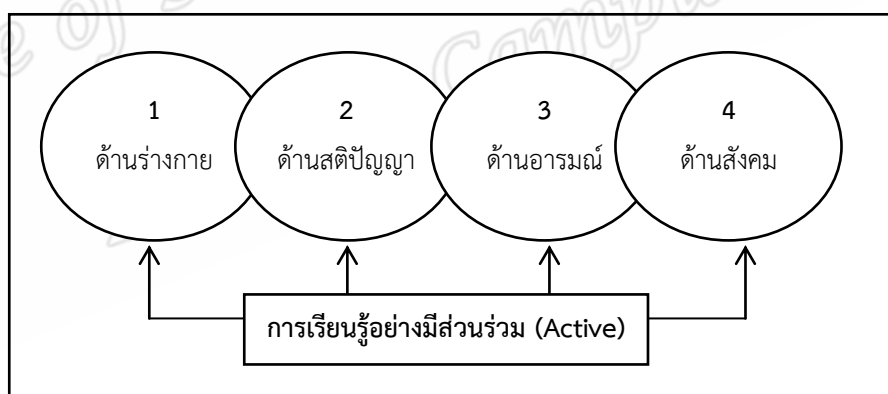
2) **การมีส่วนร่วมที่ตื่นตัวทางด้านสติปัญญา (Active participation-intellectual)** คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหว

ทางด้านสติปัญญาหรือสมอง ได้คิด ได้กระทำโดยใช้ความคิด เป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้

3) การมีส่วนร่วมการตื่นตัวด้านอารมณ์ (Active participation: emotional) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึกเกิดความรู้สึกต่างๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีในเรื่องที่เรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลจะช่วยให้การเรียนมีความหมายต่อตนเอง และต่อการปฏิบัติมากขึ้น

4) การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสังคม (Active participation: social) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวทางสังคมหรือมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน จะช่วยขยายขอบเขตของการเรียนรู้ของบุคคลให้กว้างขวางขึ้น

ลักษณะการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ทิศนา ขัมณี (2545) ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่ออธิบายเป็นแผนภาพที่ 2.10 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.10 การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม

นอกจากนี้ Biggs and Moore (1993) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ ว่าเป็นแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ของ การเรียนรู้หรือการศึกษาต่างๆ ไป แบ่งออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

1. วิธีการเรียนรู้เชิงลึก หมายถึง แนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ต้องการให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งและเข้าใจในงานนั้นๆ ประกอบด้วย

1) การจูงใจแบบบล็อก หมายถึง สภาวะที่บุคคลต้องการกระทำหรือเรียนรู้ บางสิ่งบางอย่างด้วยตนเองคิดทำสิ่งต่างๆ ด้วยความพอใจและความสนใจของตนเอง มีความสนใจพิเศษ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความรู้สึกรักคิด และความตั้งใจจริงของตนที่จะกระทำสิ่งที่ตนพอใจจะกระทำ สิ่งเหล่านี้ผลักดันให้บุคคลเกิดพฤติกรรมโดยไม่ต้องอาศัยการชักจูงจากสิ่งเร้าภายนอก

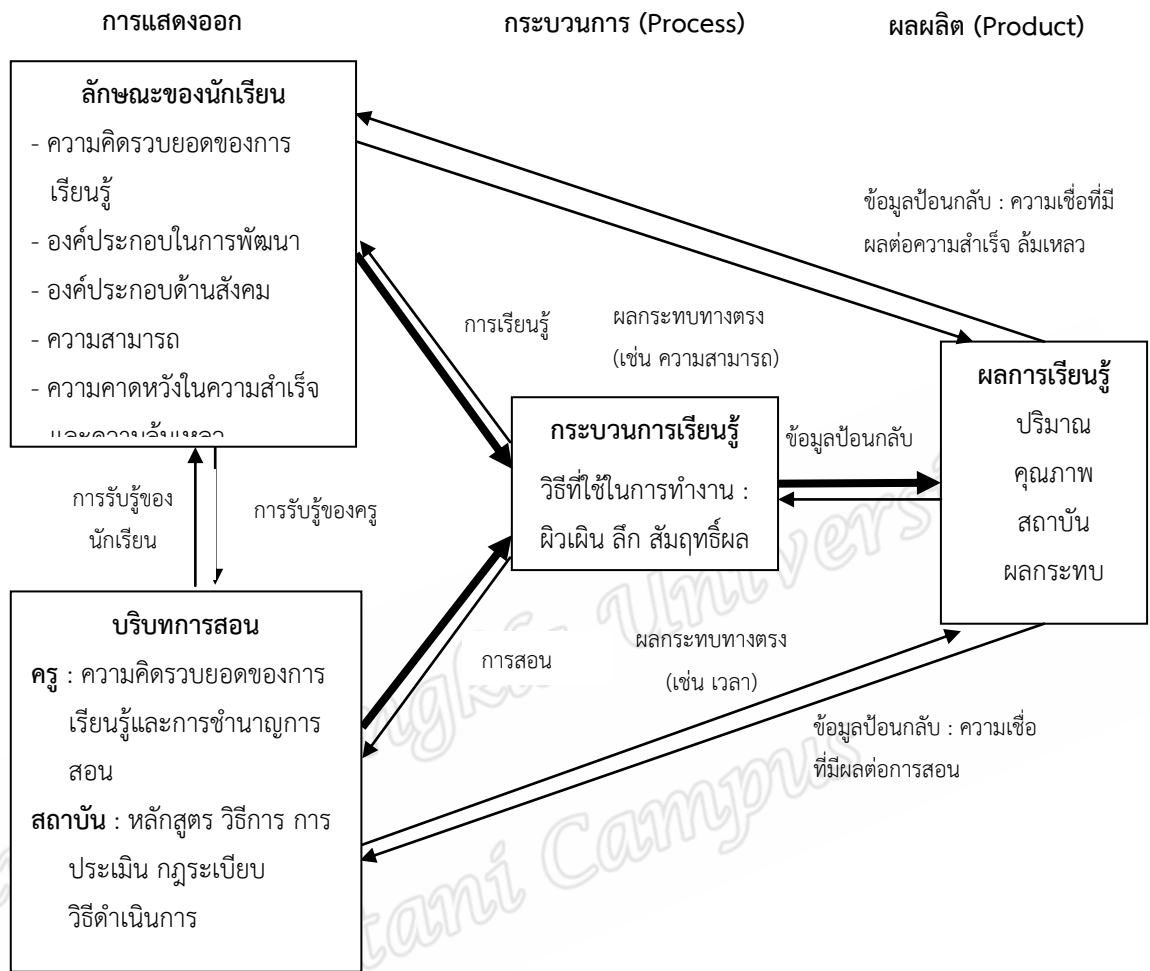
2) ยุทธศาสตร์แบบบล็อก หมายถึง ขั้นตอนวิธีหรือแผนการที่นักเรียนใช้ในการเรียนรู้เพื่อพยายามเข้าใจความหมายของสิ่งที่เรียนรู้โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่

2. วิธีการเรียนรู้เชิงผิวเผิน หมายถึง แนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ได้ความรู้ในระดับตื้นๆ แต่ไม่สามารถอธิบายความหมายได้ เช่น การเรียนแบบท่องจำ เป็นต้น ประกอบด้วย

1) การจูงใจแบบผิวเผิน หมายถึง สภาวะที่บุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอก ทำให้เห็นจุดหมายและเกิดความต้องการหรือแสดงพฤติกรรมออกมา

2) ยุทธศาสตร์แบบผิวเผิน หมายถึง ขั้นตอนวิธีหรือแผนการที่นักเรียนใช้ในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้โดยเน้นการท่องจำเป็นหลัก และระลึกข้อความรู้นั้นมาใช้ได้อีก

โมเดลการเรียนรู้ 3P (Presage Process Product) ประกอบด้วย การแสดงออก กระบวนการ และผลผลิต ของ Biggs and Moore (1993) ได้นำเสนอ Model of Classroom Learning โมเดลเชิงสาเหตุของการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ อันประกอบด้วยลักษณะของนักเรียน บริบทการสอน กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งได้นำเสนอลักษณะการจัดการเรียนรู้ว่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ส่วนวิธีการเรียนรู้ได้แบ่งเป็น 2 วิธี คือ แบบผิวเผินและแบบเชิงลึก นักเรียนที่มีความคิดรวบยอดของการเรียนรู้แตกต่างกันจะมีความคาดหวังในเป้าหมายการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.11 โมเดลการเรียนรู้ 3 P ของ Biggs and Moore (1993)

(ที่มา: แปลโดย ธนาภรณ์ เซวานศิลป์, 2549)

2.3.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้มีความหลากหลาย และสามารถนำไปใช้ได้แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา เนื้อหาที่จะนำเสนอในส่วนนี้ประกอบด้วย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้โดยสืบเสาะหาความรู้ การเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน

1) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning)

คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีปัญหาเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือ การกำหนดโจทย์ปัญหาผ่านบริบทหนึ่งๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการคิดวิเคราะห์แสวงหาคำตอบ ตลอดจนการบูรณาการความรู้ที่มีอยู่กับการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสภาพการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม โดยผู้เรียนอาจไม่จำเป็นต้องมาความรู้หรือพื้นฐานเรื่องนั้นมาก่อน (Barrow & Tamblyn, 1980; ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2557; วิชัย เสวกงาม, 2557) ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบ โจทย์ปัญหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จัดบรรยากาศการเรียนรู้และเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resource) ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ โดยผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Facilitator) โดย Kinney (2008) กล่าวว่า อาจ ออกแบบเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากกรณีตัวอย่าง จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือหา แนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่อิงกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อโจทย์ปัญหาที่ต้องการเรียนรู้, วางแผนการเรียนรู้, สรุปรูปร่าง และสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้เรียนรู้

2) การเรียนรู้โดยสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning)

คือ การจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนใช้วิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดย การใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบระเบียบ ผู้เรียนจะได้ความรู้จากการคิด สืบสวนสอบสวน เป็นลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ใช้พื้นฐานทางจิตวิทยา คือ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้นหาความรู้ต่างๆ มากกว่าการบอกให้ ผู้เรียนรู้เพียงอย่างเดียว และการเรียนรู้จะบรรลุผลได้ดีที่สุดเมื่อสถานการณ์แวดล้อมในการเรียนรู้นั้น ยั่วยุให้ผู้เรียนอยากเรียน ซึ่งผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการค้นคว้าสืบเสาะหา ความรู้ และ ประการสำคัญวิธีการนำเสนอของผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีความคิด สร้างสรรค์ให้โอกาสผู้เรียนได้ใช้ความคิดของตนเองได้มากที่สุด (นวลจิตต์ เขาวงกิตพิงค์, 2557; วิชัย เสวกงาม, 2557) แล้วอาจนำเสนอผลที่ได้จากการสืบเสาะมาเป็นแผนผังความคิด (Concept mapping) เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอดและความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิดจากการได้เรียนรู้ (Kinney, 2008) อาจจัดทำเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มแล้วนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนอื่นๆ และอาจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

3) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

คือ การเรียนรู้ด้วยการทำงานร่วมกัน เป็นวิธีการเรียนรู้แบบจับคู่สองคนหรือเป็นกลุ่มเล็กๆ ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยทำงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน กระบวนการทำงานร่วมกันจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเองสูงสุด อีกทั้งสามารถเรียนการทำงานร่วมกับผู้อื่นจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือนี้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือของ Johnson and Johnson, (1974, อ้างใน ทิศนา แคมมณี, 2553) ซึ่งได้อธิบายให้เห็นว่าผู้เรียนควรร่วมมือกันในการเรียนรู้มากกว่าการแข่งขันกันเพราะการแข่งขันก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการแพ้-ชนะ ต่างจากการร่วมมือกัน ซึ่งก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการชนะ-ชนะ อันเป็นสภาพการณ์ที่ดีกว่าทั้งทางด้านผลลัพธ์ต่อจิตใจและสติปัญญา โดย Kinney (2008) อธิบายว่าอาจมีลักษณะดังนี้ (1)เรียนรู้แบบใช้เกมส์ (Games) นำเกมส์เข้ามาบูรณาการการเรียนการสอน ใช้ได้ทั้งในชั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงาน และหรือชั้นการประเมินผล (2)เรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to videos โดยให้ผู้เรียนได้ดูวิดีโอ 5-20 นาที แล้วแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม (3)เรียนรู้แบบโต้วาที (Student debates) จัดให้ผู้เรียนได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม (4)เรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (Student generated exam questions) ให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว (6)เรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (Keeping journals or logs) ให้ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งบันทึก

4) การเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning)

คือ การนำกระบวนการวิจัยหรือผลการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ หรือนำเอากระบวนการวิจัยมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการวิจัยและทักษะการคิดวิเคราะห์ เน้นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยผู้สอนหรือครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ดังนั้นแนวทางในการใช้การวิจัยในการเรียนการสอนจึงประกอบด้วยการใช้ผลการวิจัย และใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนการสอน การจัดการศึกษาแบบดังกล่าวนี้ จะมีรูปแบบการจัดการศึกษาดังนี้ 1) RBL ที่ใช้ผลการวิจัยเป็นสาระการเรียนการสอนประกอบด้วย การเรียนรู้ผลการวิจัยหรือใช้

ผลการวิจัยประกอบการสอนการเรียนรู้จากการศึกษางานวิจัยหรือการสังเคราะห์งานวิจัย 2) RBL ที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการเรียนการสอนประกอบด้วย การเรียนรู้วิชาวิจัย การเรียนรู้จากการทำวิจัย รายงานเชิงวิจัย การเรียนรู้จากการทำ วิจัย ร่วมทำโครงการวิจัย การเรียนรู้จากการทำวิจัยขนาดเล็ก และการเรียนรู้จากวิทยานิพนธ์ เป็นต้น (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และทัศนีย์ บุญเต็ม 2540; ทิศนา ขัมมณี 2548; สาวภา วิชาดี 2554; ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2547)

5) การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning)

คือ การใช้กิจกรรมเป็นฐานในการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการลงมือปฏิบัติ โดยใช้กลุ่มย่อยเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน กลุ่มย่อยต้องไม่ใหญ่เกินไป (ไม่เกิน 15 คน) เพราะมีเช่นนั้นจะมีผู้เรียนที่หลุดจากการมีส่วนร่วม และไม่ควรมีน้อยเกินไป (น้อยกว่า 8 คน) เพราะจะทำให้ขาดมุมมองที่หลากหลายในการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนการสอนต้องมีการให้ผู้เรียนได้สรุปทบทวนการเรียนรู้ (Reflection) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และต้องมีการประเมินผลลัพธ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาตนเอง ลักษณะกิจกรรมอาจเป็นการการเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning) ซึ่งคือ การให้โครงการที่ทำเป็นโครงการที่ไปบริการสังคมหรือชุมชน ซึ่งจะทำให้ได้เรียนรู้เรื่องการใช้ความรู้โดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2557)

6) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Interactive Lectures)

การนำรูปแบบ Active Learning มาใช้ในการเรียนการสอนมีความท้าทายคือ การนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมมาประกอบการสอน วิจัย เสวกงาม (2557) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการออกแบบการเรียนการสอน แบบ Active Learning ต้องมีรายละเอียดของวัตถุประสงค์รายวิชา ลักษณะส่วนบุคคลของผู้สอน ระดับความเสี่ยงของกิจกรรม การรับรู้บทบาท และประสบการณ์ของผู้เรียน โดยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การสอนแบบมีส่วนร่วม หรืออาจทับศัพท์ว่า Interactive Lectures เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์และสอดแทรกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ซึ่งเป็นทางเลือกที่แตกต่างจากการสอนแบบบรรยายธรรมดา โดย Interactive Lectures จะประกอบด้วยสองส่วน คือ การบรรยายของผู้สอนที่ไม่ยาวมาก และหยุดบรรยายเพื่อทำให้โอกาสผู้เรียนได้คิดและให้การตอบสนองต่อเนื้อหาที่ได้ศึกษา ซึ่งในเรื่องนี้ Eison (2000) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการสอนแบบเดิมกับ Interactive Lectures ดังตารางที่ 2.1

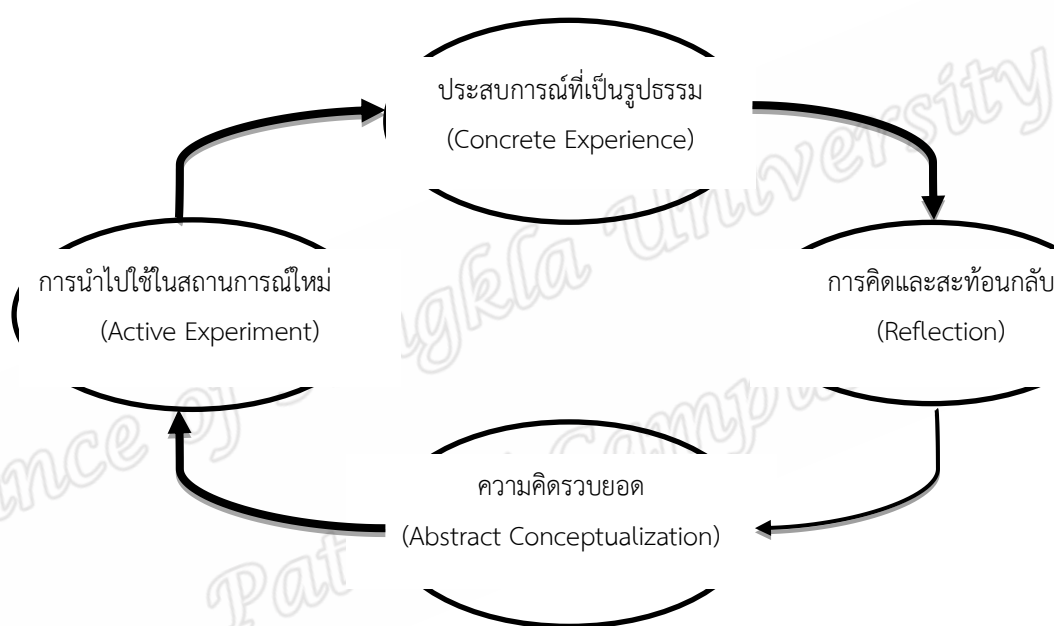
ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างระหว่างการสอนแบบเดิมกับ Interactive Lectures (Eison, 2000)

การสอนแบบดั้งเดิม Traditional Lectures	การสอนแบบมีส่วนร่วม Interactive Lectures
ผู้สอนพูด ผู้เรียนฟังด้วยการรบกวนน้อยที่สุด	ผู้สอนพูดโดยมีการหยุดเป็นระยะๆ สำหรับกิจกรรมที่มีโครงสร้าง
ความตั้งใจของผู้เรียนจะลดลงหลังจาก 10-15 นาที	ในขณะที่ความตั้งใจของผู้เรียนเริ่มจางหายไป ผู้สอนจะให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสั้นๆ ที่มีโครงสร้างภายในชั้นเรียน
คำถามของผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ	คำถามของผู้สอนเป็นคำถามที่ต้องการการตอบสนอง
การตอบสนองของผู้เรียนสำหรับคำถามของผู้สอน โดยทั่วไปจะเป็นการยกมือ	การตอบสนองของผู้เรียนสำหรับคำถามของผู้สอน จะใช้ Clicker หรือกระดาษคำตอบ IF-AT
การพูดคุยของผู้เรียนไม่ได้รับการสนับสนุน	การพูดคุยของผู้เรียนได้รับการสนับสนุน
ผู้เรียนฟังและจดบันทึกอย่างเป็นอิสระ	ผู้เรียนมักจะทำงานร่วมกับเพื่อนหรือร่วมกับกลุ่ม
ความเข้าใจของผู้เรียนในระหว่างการบรรยาย ไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างชัดเจน	ความเข้าใจของผู้เรียนในระหว่างการบรรยาย ได้รับการประเมิน (Assess) โดยตรง
โอกาสที่จะแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้เรียน ไม่ได้ทำเป็นประจำในระหว่างการบรรยาย	มีโอกาที่จะแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้เรียน ทำเป็นระยะๆ ในการบรรยาย
ผู้เรียนที่ขาดเรียนบ่อยมีค่อนข้างสูง	มักจะมีอัตราการเข้าเรียนสูง

7) การสอนแบบกลุ่มแก้ปัญหา (Syndicate)

การสอนแบบกลุ่มแก้ปัญหา อาจจะเป็นคำใหม่สำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษา หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “Syndicate” ส่วนใหญ่มักใช้ทับศัพท์ว่าเป็นการประชุมแบบซินดิเกตเลย ไพทิวรี สินลารัตน์ (2557) ได้อธิบาย Syndicate ว่าหมายถึง วิธีการสอนแบบกลุ่มย่อยแบบหนึ่ง แต่กลุ่มย่อยเหล่านี้แทนที่จะอภิปรายกันอย่างเดียวอย่างการประชุมย่อยโดยทั่วไป ผู้สอนจะมอบหมายงานหรือปัญหา (Case) ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มไปทำเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ บางข้ออาจตอบได้ด้วยประสบการณ์หรือสามัญสำนึก แต่ในบางข้ออาจจำเป็นต้องค้นคว้า อ่านเอกสารเพิ่มเติม แต่ทุกปัญหา

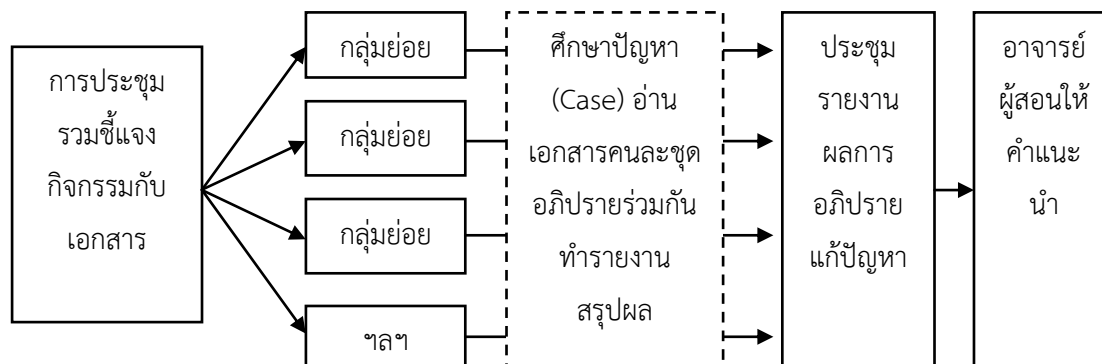
ที่ได้รับถ้าได้อ่านเอกสารเพิ่มเติมจะทำให้ตอบคำถามที่โจทย์ต้องการได้ดีขึ้น โดยเหตุนี้ ในแต่ละกลุ่มเมื่อมีกรณีเรื่อง (Case) สำหรับแก้ปัญหาแล้วจะต้องมีเอกสารอ้างอิงประกอบด้วย ซึ่งอาจจะเป็นบทความหรือตำราหนังสือก็ได้ บทความหรือหนังสือเหล่านั้นต้องมีความหลากหลายเท่าจำนวนของผู้เรียนในกลุ่มด้วย อานุกาพ เลชะกุล (2557) ได้อธิบายว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาเป็นฐานเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยเริ่มจากการได้ประสบการณ์ตรงจากโจทย์ปัญหา ผ่านกระบวนการคิดและการสะท้อนกลับ (Reflection) นำไปสู่ความรู้และความคิดรวบยอด อันจะนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ต่อไป ดังแผนภาพที่ 2.12 ที่ได้แสดงข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 2.12 แนวคิดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา

จุดมุ่งหมายของการสอนแบบกลุ่มแก้ปัญหา เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาได้ลึกและกว้างตามความถนัดสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะในการค้นคว้าและศึกษาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งฝึกให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ ทำให้ผู้เรียนรู้จักการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ ตีความ อภิปราย และแก้ปัญหาอันจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยในระดับที่สูงขึ้นต่อไป (จิราภรณ์ นาคเรือง, 2552; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2557; อุษณี โลหิตยา, 2555)

ลักษณะการสอนแบบกลุ่มแก้ปัญหานี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2557) ได้สรุปออกมาเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2.13 การสอนแบบกลุ่มแก้ปัญหา Syndicate

การเรียนการสอนแบบซินดิเกตนี้อาจารย์จะต้องมีการเตรียมการ การดำเนินการสอน และขั้นของการประเมินหรือการสรุปผล โดยในการเตรียมการนั้นผู้สอนต้องเตรียมวางแผนการเรียนว่าจะใช้เวลาในการสอนนานเท่าใด (ไพฑูริย์ สีนลาร์รัตน์, 2557) การจัดแบ่งเวลานั้นแล้วแต่ว่าผู้สอนจะเน้นด้านใด ถ้าเน้นการอภิปรายมากก็ใช้เวลาส่วนของการอภิปรายในสัดส่วนที่มากกว่าส่วนอื่นๆ ถ้าเน้นการอ่านศึกษาค้นคว้ามาก ก็จัดแบ่งเวลาในส่วนนั้นให้มากกว่าส่วนอื่น แต่โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมควรให้เกิดความสมดุลกัน

2.4 การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การปฏิรูปการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ส่งผลให้ประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม เป็นฉบับที่ 2 ใน พ.ศ. 2555 ซึ่งหลังจากที่การปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการมาครบทศวรรษแล้ว ได้มีการประเมินผลการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ซึ่ง ทิศนา ขัมมณี (2553) ได้รายงานถึงผลการประเมินการปฏิรูปการศึกษาที่ได้ดำเนินการมาในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า ผลจากการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา มีหลายประเด็นที่ประสบผลสำเร็จ อาทิ การปรับโครงสร้างการบริหาร จัดการให้มีเอกภาพ การจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ แต่มีอีกหลายประเด็นที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ และต้องเร่งให้มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านคุณภาพผู้เรียน ซึ่งพบว่า ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่า มีสถานศึกษาจำนวนมากที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ต่ำ

ผู้เรียนขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางการคิดวิเคราะห์ ความใฝ่รู้ การแสวงหาความรู้และคุณธรรม จริยธรรม คณาจารย์ยังไม่สามารถจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพ มีปัญหาการขาดแคลนคณาจารย์ที่มีคุณภาพ **ด้านการบริหารจัดการพบว่า** ยังไม่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ตามเป้าหมาย รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

ผลสืบเนื่องจากการปฏิรูปการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในรอบแรกนี้ ทำให้มีการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของคณาจารย์ในระดับอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) โดยส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ เกิดการปรับปรุงหลักสูตรและปรับเปลี่ยนวิธีการสอน เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมมากขึ้น อีกทั้งมีการยกระดับของสถาบันราชภัฏและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ส่งเสริมการเปิดดำเนินการของวิทยาลัยชุมชน รวมทั้งให้อิสระในการดำเนินการแก่สถาบันอุดมศึกษามากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยเกิดการขยายตัวอย่างกว้างขวาง ประชาชนมีโอกาสเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้มากขึ้น และมีทางเลือกที่หลากหลายเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ในเรื่องคุณภาพความเป็นมาตรฐานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ นั้นก็ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องมีการควบคุมการดำเนินการต่อไป (ทิศนา แคมณี, 2553)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นหน่วยงานกำกับ และส่งเสริมการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาจึงได้ดำเนินงานโครงการจัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework For Higher Education; TQF: HEd) เพื่อเป็นเครื่องมือในการนโยบายนโยบายที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาของชาติในส่วนของมาตรฐานการอุดมศึกษา ไปสู่การปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาก็ได้ประกาศใช้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และแนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติในปี 2552 ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจำเป็นต้องดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานดังกล่าว

ในอดีตกาลนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยส่วนใหญ่เมื่อสำเร็จการศึกษาสายสามัญในระดับมัธยมศึกษา และสำเร็จการศึกษาด้านศาสนาในระดับชานาวิยแล้ว

นักเรียนที่มีความสนใจและมีความถนัดในด้านการเรียนศาสนาจะนิยมศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในประเทศตะวันออกกลาง อาทิ ประเทศอียิปต์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ประเทศคูเวต เป็นต้น แต่ภายหลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2547 ทำให้การเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศดังกล่าวมีข้อจำกัดมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาแล้ว สามารถหางานทำในประเทศได้ยาก กอปรกับประสบปัญหาการรับรองวุฒิการศึกษา ทำให้บัณฑิตที่จบมาโดยส่วนใหญ่จำเป็นต้องปฏิบัติงานเป็นครูสอนศาสนา ตามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับเงินเดือนค่าตอบแทนต่ำกว่าวุฒิปริญญาที่ควรได้รับ (อัมมาร์ สยามวาลา, 2549) ดังกล่าว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในช่วงหลังมานี้สถาบันระดับอุดมศึกษาหลายแห่งในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาเพื่อรองรับความต้องการของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การจัดการศึกษาอิสลามในระดับอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 โดยการจัดตั้งเป็นวิทยาลัยอิสลามศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งในปัจจุบันได้มีหลักสูตรด้านอิสลามศึกษารองรับผู้ที่สนใจศึกษาต่อ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี จนถึง ปริญญาเอก ซึ่งในปัจจุบันหลักสูตรครุศาสตรอิสลาม หรือการสอนอิสลามศึกษา ก็ได้รับความสนใจจากผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (ภาควิชาอิสลามศึกษา, 2554) ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ทบวงมหาวิทยาลัยได้เห็นชอบให้ภาคเอกชนจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านอิสลามศึกษาในจังหวัดยะลา โดยได้อนุมัติให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา หรือมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในปัจจุบัน ซึ่งได้เปิดหลักสูตรด้านอิสลามศึกษาในหลากหลายสาขา เปิดสอนทั้งหลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553) และต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ก็มีการจัดตั้งสถาบันอิสลามและอาหรับ ใน มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ โดยได้รับความอนุเคราะห์ทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 สภามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ได้อนุมัติให้สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาเปิดสาขาวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งเป็นสาขาใหม่เพื่อรองรับทั้งนักศึกษาภาคปกติและภาคสมทบ (สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 2556) กล่าวได้ว่าการจัดตั้งสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาดังกล่าวในพื้นที่เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาการอิสลามแก่ประชาชนในพื้นที่ และตอบสนองเจตนารมณ์ของประชาชนได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 สถาบันระดับอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สถาบันการศึกษา	ระดับการศึกษา		
	ตรี	โท	เอก
1. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	✓	✓	✓
2. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี	✓	✓	✓
3. สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์	✓		

อย่างไรก็ตาม การศึกษาต่อด้านอิสลามศึกษาในระดับอุดมศึกษาภายในประเทศ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สำคัญสำหรับนักเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สนใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีด้านอิสลามศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2548-2551 ที่ได้ระบุว่า การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องยึดหลักการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ วิถีชีวิต เอกลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนที่มีลักษณะเฉพาะ บนพื้นฐานของหลักศาสนาที่เชื่อมโยงกับวิชาสามัญและวิชาชีพ ที่ยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยให้มีการบริหารจัดการในลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548)

นอกจากนี้ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและเอกชน ต่างมีการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้สนใจ และรองรับอัตรากำลังในอนาคตอีกด้วย ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ทำให้วิทยาการความรู้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การจัดการศึกษาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ต้องมีการพัฒนาให้เท่าทันยุคสมัย

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เมื่อระบบการศึกษาตระหนักถึงความแตกต่างของผู้เรียนก็จะสามารถตอบสนองผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม วิธีการที่ดีที่สุดในการค้นหาความสามารถของผู้เรียนคือ การใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างถูกวิธีไปพร้อมๆ กับการใช้เครื่องมือในการประเมินที่

เหมาะสม ความเป็นเลิศของผู้เรียนไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความช่วยเหลือที่เหมาะสม ซึ่งรวมถึงการได้รับปัจจัยอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม ซึ่งจะกระตุ้นให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายสูงสุดของตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542) นอกจากนี้ รายงานการศึกษาวิจัยและผลการประเมินการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มักพบว่าคุณภาพการจัดการศึกษาในพื้นที่กำลังประสบปัญหาที่ต้องหาทางการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อนึ่ง ความอ่อนด้อยทางวิชาการของผู้เรียนในพื้นที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณา เพื่อให้สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนที่สุด ดังที่ผลการศึกษาของ วิทวัส ดิษยรักษ์ สัตยารักษ์ และเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2555) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง **การพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวทางอิสลามระดับอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่ประชาคมอาเซียน** พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาตามแนวทางอิสลามระดับอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานทางวิชาการเดิมของนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะพื้นฐานการใช้ภาษาไทย อาจด้วยพื้นฐานการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนในพื้นที่อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ จึงให้ความตระหนักในการแนะแนวการศึกษาแก่บุตรหลานได้น้อยและจากการประเมินโดยภาพรวม พบว่ามาตรฐานการจัดการศึกษาในพื้นที่ยังด้อยคุณภาพ นอกจากนี้ ผลการศึกษาเรื่อง **การจัดการศึกษาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้** ของ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2554) ก็มีข้อค้นพบในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า ความท้าทายของการจัดการศึกษาอิสลามในระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการพัฒนากระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาอิสลามที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนในพื้นที่ได้มีโอกาสต่อยอดองค์ความรู้วิชาการอิสลามในระดับที่สูงยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยชี้วัดความสำเร็จประการสำคัญคือ เมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาแล้วต้องสามารถประกอบอาชีพเพื่อบูรณาการวิชาความรู้และสร้างประโยชน์แก่สังคมต่อไปได้

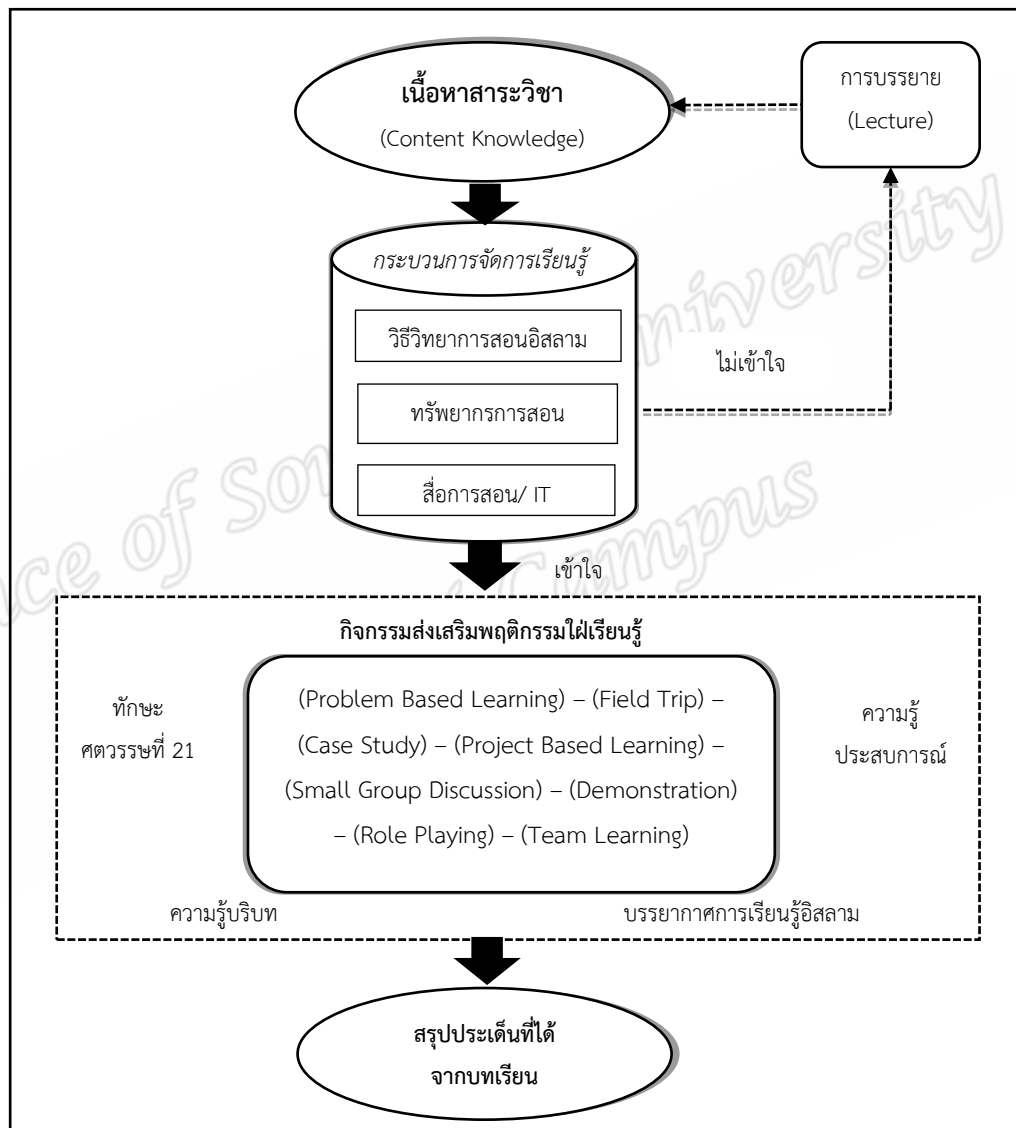
ระบบการจัดการศึกษาอิสลามที่ได้รับความนิยมศึกษาเรียนรู้กันในปัจจุบันมี 2 ระบบ และทั้งสองระบบต่างวางอยู่บนฐานปรัชญาที่แตกต่างกัน ระบบแรกคือ ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditional System) หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ระบบการศึกษาศาสนา (Religious System) และระบบที่สองคือ ระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ (Modern System) (อิบรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2556) ซึ่งในศาสตร์ด้านอิสลามศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยปัจจุบัน ก็จะมีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันสองลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ

กลุ่มที่ 1 การเรียนอิสลามศึกษาแบบดั้งเดิม ได้แก่ สาขาอศุลลุคติน สาขาซารีอะฮ์ สาขาประวัติศาสตร์อิสลาม เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้จะเน้นหนักในเรื่องการศึกษาหลักคำสอนศาสนาที่มาจากหลักฐานตัวบทที่ชัดเจนในขอบข่ายสาระเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนี้จึงเป็นการถ่ายทอดจากผู้สอนสู่ผู้เรียนผ่านการบรรยาย (Lecture) เป็นหลัก ดังนั้น การนำรูปแบบ Active Learning ไปประยุกต์ใช้สามารถกระทำได้อย่างมีข้อจำกัด

กลุ่มที่ 2 การเรียนอิสลามศึกษาแบบประยุกต์ ได้แก่ สาขาครุศาสตร์อิสลาม สาขาเศรษฐศาสตร์อิสลาม เป็นต้น ซึ่งการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนี้จะเป็นการศึกษาองค์ความรู้พื้นฐานที่ว่าด้วยปรัชญาอิสลามมาผนวกกับความรู้ในเชิงบริบทสังคมและยุคสมัยที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอด อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะการบูรณาการวิชาการศาสนากับวิชาการสามัญเข้าด้วยกัน ด้วยธรรมชาติของเนื้อหาวิชาการในกลุ่มที่ต้องมีความทันสมัย จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนี้เหมาะสมที่จะนำรูปแบบ Active Learning ไปปรับใช้อย่างยิ่ง

การจัดการเรียนรู้แบบ Active learning อาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยใช้กลไกพัฒนาทักษะการคิดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งแผนภาพที่ 2.14 ได้นำเสนอการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในทางการสอนอิสลามศึกษา แผนภาพดังกล่าวสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ขั้นตอนเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชาจะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนผ่านวิธีการสอนเชิงอิสลาม (Islamic Pedagogy) ตามแบบอย่างการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผนวกไปพร้อมกับศาสตร์การสอนของยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ยังคงต้องอาศัยความพร้อมของปัจจัยด้านอื่นๆ มาหนุนนำให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยทรัพยากรทางการศึกษา อันเป็นแหล่งในการสืบเสาะหาข้อมูลประกอบการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่สำคัญ ตลอดจนปัจจัยเทคโนโลยีและสื่อการสอนรูปแบบต่างๆ อย่างไรก็ตาม กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในส่วนที่เป็นเนื้อหาแก่นวิชา ยังคงมีความจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนผ่านการบรรยาย (Lecture) และเมื่อผู้เรียนสามารถเข้าใจในแนวความคิดหลัก (Concept) ของสาระวิชาได้แล้ว ในลำดับต่อไปจะเป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเสริมทักษะต่างๆ อาทิ ลักษณะของการแบ่งกลุ่มย่อย (Small Group) การอภิปราย (Discussion) การสร้างสถานการณ์จำลอง (Demonstration) การหิบบยกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อวิพากษ์ร่วมกัน เป็นต้น ในส่วนดังกล่าว

นี่จะเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนากระบวนการคิดขั้นสูงให้แก่ผู้เรียน อันได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การบูรณาการ เป็นต้น โดยเนื้อหาสาระของกิจกรรมก็จะมี ความข้องเกี่ยวกับความรู้เชิงบริบท ความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน โดยบูรณาการให้กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่อยู่ในบรรยากาศการเรียนรู้เชิงอิสลามตลอดจนพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ไปอย่างควบคู่กัน และลำดับท้ายที่สุดของการเรียนรู้ผู้สอนและผู้เรียนจะร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้รับในสาระวิชานั้นๆ

แผนภาพที่ 2.14 การประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในทางการสอน
อิสลามศึกษา

โดยสรุป กล่าวได้ว่า วิชาการด้านอิสลามศึกษาที่เปิดสอนในพื้นที่ปัจจุบันนั้น เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองนักเรียนที่ยังคงสนับสนุนให้บุตรหลานศึกษาด้านศาสนาในระดับที่สูงยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาด้านอิสลามศึกษาให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น ก็ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่ทำทนายนักการศึกษาให้ต้องร่วมกันพัฒนาต่อไป

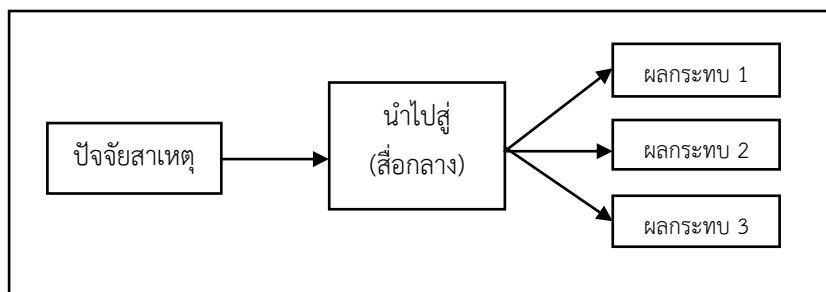
2.5 การศึกษาปัจจัยเชิงเหตุโดยใช้โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

การวิจัยทางสังคมศาสตร์สามารถที่จะก้าวจากการศึกษาเชิงบรรยายสู่การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงสาเหตุได้จากรูปแบบการวิจัยที่ไม่ใช่การวิจัยเชิงทดลอง โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554) ซึ่งโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural equation modeling หรือ SEM) เป็นเทคนิคทางสถิติที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นวิธีการทางสถิติที่สามารถใช้ในการยืนยันโครงสร้างของทฤษฎีว่าสามารถนำไปใช้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้จริง และประการสำคัญการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างยังเป็นวิธีการที่ผ่อนคลายน้อยลงเบื้องต้นโดยยอมให้ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ได้จากการวัดตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัวแปรมีความสัมพันธ์กันได้ ทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น (Barbara, 2012)

โดยมีผู้ที่พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้สามารถวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างให้มีความถูกต้อง แม่นยำและเป็นมิตรต่อผู้ใช้โปรแกรมไม่ว่าจะเป็น โปรแกรม EQS โปรแกรม AMOS โปรแกรม Mx โปรแกรม Ramona โปรแกรม M-plus และโปรแกรม LISREL เป็นต้น โดยแต่ละโปรแกรมก็จะมีจุดเด่นในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างหรือ SEM ที่แตกต่างกัน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556) ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้โปรแกรม AMOS (Analysis of Moment Structure) ในการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในลำดับต่อไป

หลักการสำคัญของการใช้สถิติดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ประกอบด้วย การสร้างโมเดลเชิงสาเหตุเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลที่สร้างขึ้น (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554) การศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุโดยทั่วไปจะ

ประกอบด้วย ปัจจัยสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยอาจมีสื่อกลางที่ช่วยในการเชื่อมโยงนำเหตุไปสู่ผล ดังแผนภาพที่ 2.15 นี้

แผนภาพที่ 2.15 แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

การพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างในการศึกษาวิจัยนี้เป็นการพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการแบบ 4 ขั้นตอน (Four step Approach to Modeling) ซึ่งเป็นวิธีที่เสนอโดย Mulaik & Millsap (2000) จะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis)

เป็นการสำรวจโครงสร้างขององค์ประกอบในแต่ละตัวแปรแฝง เพื่อคัดเลือกตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสำคัญและเป็นค้ำประกันที่มีความสำคัญเข้าสู่โมเดล

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบโมเดลการวัด (Measurement model)

เป็นการพิจารณาว่าตัวแปรแฝงที่ได้ทำการศึกษาวัดนั้น มาจากตัวแปรสังเกตได้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการในขั้นตอนนี้ก็คือต้องตรวจสอบว่าตัวแปรแฝงในโมเดลที่พัฒนาขึ้นมีทั้งหมดกี่ตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงในโมเดล

การตรวจสอบเพื่อยืนยันความสัมพันธ์ของตัวแปรในโมเดลว่าองค์ประกอบทั้งหมดในโมเดลสามารถวัดได้จากตัวแปรที่กำหนด และพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis)

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural model)

เป็นการพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนา ขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล ค่าพารามิเตอร์แต่ละเส้นและความสมเหตุสมผลของขนาดและทิศทางของค่าพารามิเตอร์แต่ละเส้น

นอกจากนี้ วิโรจน์ สารรัตน์ (2556) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การยืนยันหรือการทดสอบว่าโมเดลที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่นั้น มีสถิติวัดความสอดคล้องดังนี้ เช่น

- 1) ค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ที่ไม่มีนัยสำคัญคือค่า p-value สูงกว่า 0.05
- 2) ค่าสัดส่วนไค-สแควร์/df มีค่าไม่ควรเกิน 3.00
- 3) ค่า Goodness of Fit Index: GFI, Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI, comparative fit index: CFI มีค่าตั้งแต่ 0.90 – 1.00
- 4) ค่า Standardized Root Mean Squared Residual: Standardized RMR, root mean square of error approximation: RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.05
- 5) ค่า Largest Standardized Residual มีค่า 2 ถึง 2

เนื่องจาก ยุคสมัยปัจจุบันนั้นเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ การวิจัยจึงมีลักษณะคำถามวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ซับซ้อน ลึกซึ้ง มากกว่าในอดีต โมเดลการวิจัยยุคแห่งการเรียนรู้จึงมีลักษณะแตกต่างจากโมเดลการวิจัยยุคก่อน ตัวแปรในการวิจัยมีทั้งตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) และตัวแปรแฝง (Latent or Unobserved Variable) โดยที่ตัวแปรแฝงเป็นตัวแปรที่ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ซึ่งวัดได้จากตัวบ่งชี้ที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2548; วิโรจน์ สารรัตน์, 2556; กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556; ยุทธ ไกยวรรณ, 2556)

โมเดลสมการโครงสร้างนั้น มีการยืดหยุ่นข้อตกลงของการวิเคราะห์การถดถอยและการวิเคราะห์อิทธิพลมากกว่าในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นจากตารางการเปรียบเทียบลักษณะของโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม (Classical Causal Model) และ โมเดลสมการโครงสร้าง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2548; วิโรจน์ สารรัตน์, 2556) ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบลักษณะของโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม (Classical Causal Model) และ โมเดลสมการโครงสร้าง

สถิติวิเคราะห์แบบดั้งเดิม (Classical Causal Model)	สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)
<u>จุดที่มีความเหมือน</u>	
1) ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่	1) ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่
2) ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์	2) ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์
<u>จุดที่มีความต่าง</u>	
1) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ทางเดียว (Recursive) แบบเส้นเชิงบวก (Linear Additive)	1) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ทางเดียว (Recursive) หรือสองทาง (Non-Recursive) แบบเส้นเชิงบวก (Linear Additive)
2) ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์	2) ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เป็นศูนย์ได้
3) ตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด	3) ตัวแปรมีความคลาดเคลื่อนในการวัดได้
4) ในโมเดลมีเฉพาะตัวแปรที่สังเกตได้	4) ในโมเดลมีเฉพาะตัวแปรที่สังเกตได้และตัวแปรแฝง
5) ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับอันตรภาค	5) ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับตั้งแต่นามบัญญัติขึ้นไป
6) วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)	6) วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)
7) ต้องแยกคำนวณดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of Fit)	7) คำนวณดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of Fit) ในกระบวนการวิเคราะห์
8) การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพารามิเตอร์กำลังสองน้อยที่สุด	8) การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพารามิเตอร์หลายแบบ เช่น กำลังสองน้อยที่สุด วิธีไล่คัลลิสต์สูงสุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว นางลักษ์ วิรัชชัย (2548) จึงได้กล่าวสรุปว่า สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง หรือ SEM นั้นเป็นสถิติวิเคราะห์ที่มีความเหมาะสมกับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (อิสลามศึกษาถือเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์) เนื่องจาก SEM มีศักยภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลได้กว้างขวาง เพราะมีหลักการวิเคราะห์ที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้เช่นเดียวกับสถิติวิเคราะห์ระดับพื้นฐาน อาทิ t-test ไปจนถึงสถิติขั้นสูงที่มีความซับซ้อนมากกว่า อีกทั้งสามารถใช้สถิติวิเคราะห์เป็นภาพรวมได้ตามโมเดลการวิจัย และมีสถิติวิเคราะห์ความตรงของโมเดลการวิจัย นอกจากนี้ SEM การผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ มีข้อตกลงทางสถิติน้อยลง การที่สถิติวิเคราะห์ SEM มีการนำทอมความคลาดเคลื่อนมาวิเคราะห์ด้วยทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลกรณีที่ทอมมีความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ และประการสุดท้าย ในการวิจัยเชิงทดลองเมื่อตัวแปรตามที่สร้างขึ้นตามโมเดลการวัดและตัวแปรตามอยู่ในรูปของตัวแปรแฝง การวิเคราะห์ด้วยสถิติ SEM จะให้ผลการวิเคราะห์ที่ถูกต้องมากกว่า

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ได้มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมไฟเรื้อรังของนักศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งพบว่าม้งานวิจัยที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้ง ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา โดยมีหลักการในการคัดเลือกตัวแปรสังเกตได้ คือ 1) เป็นตัวแปรที่ม้งานวิจัยสนับสนุนไว้น้อยกว่าสองเรื่องขึ้นไป 2) ในกรณีที่ม้งานวิจัยรองรับเพียงเรื่องเดียว เรื่องนั้นต้องเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมพฤติกรรมไฟเรื้อรัง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบสมมุติฐานการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2.4 แสดงผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมไม่เรียนรู้

ร.น.	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																						
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์								
			การสนับสนุนทางสังคม	บรรยากาศการเรียนรู้	การจัดการเรียนการสอน	การปฏิสัมพันธ์ของผู้สอน	การมีลักษณะมุ่งอนาคต	มีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้	การเข้าถึงนวัตกรรม	สติปัญญา/ความเฉลียวฉลาด	มีนิสัยรักการอ่าน	ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรม	ความอยากรู้อยากเห็น	การรับรู้ค่าสอนศาสนา	การผูกพันกับค่าสอนศาสนา	การรับรู้ความสามารถตนเอง	เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้	การมีเหตุผล	ความเชื่ออำนาจในตน					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18								
1.	Pengaruh Kompetensi Guru Motivasi Belajar Terhadap Prestasi belajar Mata Pelajaran Ekonomi Pada Siswa Kelas XI IPS SMA Negeri 1 Lasem Jawa Tengah	Ridaul Inayah, Trisno Martono, Hery Sawiji (2013)	✓		✓				✓									✓							
2.	The development of human behavior: Islamic approach	Ahmad Munawar Ismail et al. (2011)	✓	✓					✓									✓	✓						
3.	Individual differences and	Farsides and							✓						✓										

ร.บ.-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																	
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์			
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
	undergraduate academic success: the roles of personality, intelligence, and application	Woodfield (2003)																		
4.	Learning with mobile technologies e - Students' behavior	Briz-Ponce et al., (2016)	✓							✓					✓					✓
5.	ทฤษฎีต้นไม้งจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล	ดวงเดือน พันธุนาวิน (2543)					✓	✓		✓				✓					✓	✓
6.	ปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมใฝ่รู้และใฝ่ดีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม	ดวงเดือน พันธุนาวิน และอัมพร ม้าคะนอง (2547)	✓		✓															✓

ร.น.	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																		
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์				
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
7.	การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่รู้ ใฝ่เรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	พรชัย ผาดไธสง (2555)	✓	✓			✓	✓										✓	✓		
8.	การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ของพฤติกรรมการเรียนรู้ ผ่าน อินเทอร์เน็ตของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร	พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2554)	✓	✓		✓								✓				✓			
9.	พัฒนารูปแบบการสอนเชิงรุก ออนไลน์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ ของนิสิตปริญญาบัณฑิต	จิรภา อรรถพร (2557)		✓	✓				✓												
10.	พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน	ศิริวิมล ชูชีพวัฒนา (2556)	✓	✓			✓											✓			

ที่-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร															
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์	
			1 การสนับสนุนทางสังคม	2 บรรยากาศการเรียนรู้	3 การจัดการเรียนการสอน	4 การปฏิสัมพันธ์ของผู้สอน	5 การมีลักษณะมุ่งอนาคต	6 มีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้	7 การเข้าถึงนวัตกรรม	8 สติปัญญา/ความเฉลียวฉลาด	9 มีนิสัยรักการอ่าน	10 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	11 ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรม	12 ความอยากรู้อยากเห็น	13 การรับรู้ค่าสอนศาสนา	14 การผูกพันกับค่าสอนศาสนา	15 การรับรู้ความสามารถตนเอง	16 เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้
	สังกัดสังฆมณฑลราชบุรีจังหวัดราชบุรี																	
11.	ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ในนักศึกษาครู	พรพรรณ อุทัยวี (2544)	✓	✓		✓	✓				✓						✓	✓
12.	ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 2	รัตติมา บุญสวน (2556)	✓	✓		✓	✓			✓								✓
13.	องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง	บังอร เกิดดำ (2549)	✓	✓			✓			✓								
14.	การวิเคราะห์พระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนชนเผ่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัด	เกวรี แลใจ (2554)	✓	✓		✓	✓									✓		

ที่-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลคำ สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์		
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงราย เขต 3																		
15.	การศึกษาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ของ นักศึกษาระดับปริญญาตรี	วันเพ็ญ โปธิพูน (2556)	✓							✓							✓		
16.	ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการ เรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	พสนัน นิมิตไชย นนท์ (2549)	✓	✓	✓	✓			✓									✓	✓
17.	การวิจัยแบบพหุกรณีเพื่อวิเคราะห์วิธีการ ส่งเสริมใฝ่ใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	เกียรติชัย ดั่งเอียด (2557)		✓	✓														
18.	ปัจจัยเชิงเหตุทางจิตและสังคมที่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่ดีของนักศึกษาระดับ	วรทัศน์ วัฒนชีวโน ปกรณ์ (2555)					✓	✓	✓	✓			✓				✓		✓

ที่-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																	
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์			
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
	ปริญญาดรี																			
19.	นวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการมีวินัย ในตนเอง ใฝ่เรียนรู้ มารยาททางสังคม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ นักเรียนโรงเรียนอนุบาลระยอง	สุวรีย์ จิ่งเจริญรัตน์ (2556)		✓	✓	✓								✓						
20.	ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่ เรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น	วัชรภรณ์ อมรศักดิ์ (2556)		✓															✓	✓
21.	ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมครูใน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อ เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์	ศุภวดี บุญญวงค์ และคณะ (2552)		✓	✓														✓	

ที่-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์		
			1 การสนับสนุนทางสังคม	2 บรรยากาศการเรียนรู้	3 การจัดการเรียนการสอน	4 การปฏิสัมพันธ์ของผู้สอน	5 การมีลักษณะมุ่งอนาคต	6 มีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้	7 การเข้าถึงนวัตกรรม	8 สติปัญญา/ความเฉลียวฉลาด	9 มีนิสัยรักการอ่าน	10 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	11 ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรม	12 ความอยากรู้อยากเห็น	13 การรับรู้ค่าสอนศาสนา	14 การผูกพันกับคำสอนศาสนา	15 การรับรู้ความสามารถตนเอง	16 เจตคติที่ต่อการเรียนรู้	17 การมีเหตุผล
22.	การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	ดวงฤทัย ราวะรินทร์ และคณะ (2557)									✓	✓	✓		✓				
23.	โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความสุข (ในการเรียน)ของนักศึกษาพยาบาล	ณัฐชัย วงศ์ศุภลักษณ์ และคณะ (2557)		✓												✓			
24.	การศึกษาความสามารถในการใช้ ความคิดขั้นสูงของนักศึกษาพยาบาลชั้นปี 2 ที่เรียนวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และ ผู้สูงอายุ	กรรณิกา รักษ์ยิ่งเจริญ และคณะ. (2555)	✓	✓	✓	✓													
25.	การศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของ นักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	อรพิน ศิริสัมพันธ์ (2550)	✓						✓										

ที่-	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ทำการศึกษา/ ชื่อผู้เขียน	ตัวแปร																																
			สถานการณ์แวดล้อม				คุณลักษณะเดิมภายใน								อิทธิพลค่า สอนศาสนา		จิตลักษณะตาม สถานการณ์																		
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18															
26.	พฤติกรรม การตั้งใจเรียนของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	พิษณุ ลิ้มพะสุตร และ ฉัฐวิณั สิทธิ์ศิริอรธ (2549)	✓			✓											✓				✓														
27.	ปัจจัยเชิงเหตุและผลของการเรียนรู้ ด้วย การนำตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนคร ินทร์วิโรฒ	ฉัฐวิณั สิทธิ์ศิริอรธ (2553)	✓	✓																							✓	✓							
รวม			17	17	8	5	7	13	4	2	4	3	5	2	3	2	6	10	2	5															